

Днес в броя

Директори на детски градини настояват за стандарти за ранно учене и грижи

Проф. Радостина Стоянова, Институт по обща и неорганична химия – БАН: „Надявам се и в България, като част от Европа, да постигнем нещо ново в областта на натриево йонните батерии. Тук е нишата, която би позволила страната ни в дългосрочен план да замени централите с въглища“

Доц. д-р Боряна Иванова, ректор на Аграрния университет – Пловдив: „Обществена тайна е, че бизнесът предпочита нашите кадри. И това е нормално – ние сме най-старото висше училище в сектора, с най-много традиции и с най-добрата материална база за обучение на студентите“

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 42 (1737) 23 – 29 октомври 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв. / 0,97€

Снимка ДГ „Пролет“ – Харманли

Деца от ДГ „Пролет“ в Харманли се забавляват, докато се потапят в тайнството на приготвянето на хляб – от замесването на тестото до златистото му изпичане

Над 6 млн. лв. за национални програми в образованието

Министерският съвет отпусна 6 391 488 лв. за осигуряване на дейности по осем национални програми за развитие на образованието.

От тях 714 633 лв. са за изграждане на площадки за обучение по безопасност на движението в 173 общински детски градини и 117 училища по НП „Безопасност на движението по пътищата“.

Финансиране от 464 010 лв. се отпуска на 26 общински образователни институции за създаване на достъпна архитектурна среда за хора с увреждания и хора със затруднени двигателни възможности. Средствата са по НП „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“.

За надграждане на умения за справяне с агресията и развитие на емоционалната интелигентност и емпатията, както и безопасно използване на информационните технологии по НП „Без агресия за сигурна образователна среда“ се осигуряват 18 500 лв.

По НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование“ 671 784 лв. се разпределят между 144 общински образователни институции. Подкрепата е за внедряване на иновативни софтуерни решения за управление на учебния процес и осигуряване на възможности за съвместна работа от разстояние и в хибридна среда, включително и чрез изкуствен интелект.

Общо 450 240 лв. се предоставят по одобрени проекти на 10 общински професионални гимназии и средни училища с професионални паралелки за модернизирание на материално-техническата база по НП „Професионално образование и обучение“.

По Програма „Без свободен час“ финансирането е 3 138 734 лв. за 879 общински училища и детски градини, предназначени за възстановяване разходите за възнаграждения на заместващи учители от октомври 2024 г. до края на юни тази година. За изграждане на позитивна образователна среда в детските градини се отпускат 726 373 лв. на 171 общински градини по НП „Хубаво е в детската градина“.

По Програма „Умения на фокус“ с общо 207 214 лв. се финансират 117 общински училища и детски градини за обучения по „Финансова грамотност“ и изграждане на „Позитивни нагласи“ чрез териториално разширяване и надграждане прилагането на установени и успешни педагогически практики. АЗ.БУКИ

Важно е училището да възпитава

Няма да слагаме металдетектори във всички школа. Ще подпомогнем онези от тях, които желаят да ги използват, каза министър Красимир Вълчев

„Като общество, разчитаме на образователната система да възпита децата. В най-силна степен тя формира отношения и нагласи у нас. Чрез усилване на възпитателната функция можем да се преборим с агресията“, заяви пред журналисти в Русе министърът на образованието и науката Красимир Вълчев.

Повод за изказването му бяха двата случая на насилие между ученици в столицата в рамките на няколко дни. В двора на 94. СУ „Димитър Страшимиров“ в столичния кв. „Христо Ботев“ 12-годишно дете бе наранено с нож от 15-годишен ученик. Осигурена е допълнителна психологическа подкрепа за учениците, а на РУО – София-град, е разпоредена проверка по случая. Дни

преди инцидента след спречкване в столичен мол 15-годишен пробод с нож свой връстник, който почина по-късно в „Пирогов“.

Във връзка с двата случая министър Вълчев свика и извънредно съвещание с началниците на регионалните управления на образованието за сигурността в училищата. На срещата е направен преглед на системите и мерките за безопасност в образователните институции и нуждата от тяхното засилване, както и предприемане на допълнителни действия на училищно ниво.

В Русе министърът обясни още, че покрай тези инциденти в столицата е станало ясно, че немалък брой ученици от някои общности ходят в училище

с ножове и учителите всеки ден им ги изземват. По думите му „явно е въпрос за култура, в случая „локална“, и има нужда от помощ“.

„Няма да слагаме металдетектори във всички училища. Ще подпомогнем училища, които желаят. Този въпрос няма да се реши само с металдетектори и технически мерки. Ако усилим възпитателната функция, може да имаме по-малко агресивни младежи и по-малко подобни случаи“, каза просветният министър.

По думите му има редица други мерки в системата, но те са последващи. Затова по-важна е превенцията, която в по-голяма степен е свързана с възпитанието на децата.

4 млн.лв. за суперкомпютъра Discoverer

Министерският съвет даде съгласие акционерното участие на държавата в капитала на „София Тех парк“ АД да бъде увеличено с парична вноска в размер на 3 939 900 лв. Средствата са за покриване на оперативните разходи на „Суперкомпютър с производителност от порядъка на петафлопс“ за 2025 г. Те са предоставени от бюджета на Министерството на иновациите и растежа.

Българският суперкомпютър Discoverer е първият по рода си в Източна Европа с производителност от порядъка на петафлопс и беше надграден през настоящата година.

С финансирането ще се осигурят необходимата поддръжка и ползването в цялост на потенциала на суперкомпютъра. Главната му цел е да насърчи научната дейност в страната с приложение в индустрията и повишаване на конкурентоспособността на българската икономика. Открит е за потребители от публичния и от частния сектор и е насочен изключително към граждански приложения.

Важно е училището да възпитава

От стр. 1

Влияние би оказало и ограничаването на присъствието на децата в агресивни информационни среди и гледането на предавания и съдържание, свързани с насилие. Това обаче е по-трудна задача.

„Формирането на нагласи не гарантира, че всяко дете ще противодейства на случаите на насилие. Като родители, също трябва да ги ограничаваме. Не прехвърлям отговорността, тя е споделена“, заяви Вълчев.

По думите му през последните десетилетия възпитателната функция на образователната система е отслабена. „За това с промените в учебните програми и насоките опитваме да кажем на учителите, че е важно да възпитава“, каза още министърът. И допълни, че с промените в Закона за предучилищното и училищното образование са предложени допълнителни мерки по отношение на учениците.

Министър Вълчев коментира и мерките в борбата със зависимостите. „Миналата година си поставихме за задача да обучим всички педагогически специалисти, които работят с ученици от III до XII клас, да говорят по темата за наркотиците. Образователната система не може да противодейства на разпространението им, но може да създаде нагласи у децата да не употребяват наркотични и други упойващи вещества“, обясни той.

Според министъра всеки учител трябва да бъде подготвен да говори с децата по темата, и затова са започнали обучения. „Първо се подготвят хора, които ще обучат всички останали учители, които са над 55 000. След това те ще направят тематични разговори и часове с децата по тази тема. В образователните институции ще влязат и външни лица, които могат да допринесат. Ще има и тематични срещи с родителите“, обясни министърът.

Той даде пример, че сред програмите, които се реализират в борбата с наркотиците, е „Просто кажи „НЕ“, в рамките на която известни личности се срещат с ученици и говорят против наркотиците. „Образователната система не може да се справи чрез кампании. Тя се справя чрез многочасовите усилия на учителите. Тяхната основна цел е да обучават и да възпитава децата. Възпитанието е създаването на отношение и нагласи, в случая – на негативни нагласи към насилието и зависимостите. Това става с много разговори с учениците“, подчерта Вълчев. **Аз-буки**

Приобщаването и интеграцията са във фокуса на работата на МОН

„Приобщаването и интеграцията на всички деца в образователната система са ключов приоритет на МОН, а вашите усилия дават все по-видими резултати“, заяви заместник-министърът на образованието и науката д-р Емилия Лазарова при откриването на X национална научно-практическа конференция за разпространение на добри практики в областта на образователната интеграция и на образователното приобщаване. Във форума се включиха учители и образователни медиатори от училища с концентрация на уязвими групи от цялата страна, съобщи Пресцентърът на МОН.

„Споделянето на добри практики е особено ценно за политиките, които провежда МОН в тази област“, подчерта още Емилия Лазарова.

Тя изрази увереност, че иновативните методи, заниманията по интереси и работата с родители, които ще бъдат представени в рамките на тридневния форум, ще начертаят бъдещи политики. Лазарова благодари на учителите за тяхната всеотдайност и творчество в работата с деца и ученици и подчерта значението и на различни дейности по националните програми на МОН, както и по проекти с европейско финансиране.

Приветствие към конференцията отправи и председателят на Синдиката на българските учители Янка Такева, която благодари на МОН за чувателността спрямо идеите и предложенията на професии и педагози. Тя отбеляза важната задача на образователната система за интеграцията, като акцентира върху политиките за ранното

Фолклорна група от ОУ „Христо Ботев“ в Ракиово поздравя участниците в конференцията

детско развитие.

Сред участниците във форума, организиран от МОН и СБУ, бяха директорите на дирекция „Приобщаващо образование“ и „Организация и контрол“ в МОН Грета Ганчева и Нели Цекова, началници на 20 регионални управления на образованието в страната, жури от университетски преподаватели, експерти от Просветното министерство и РУО и др.

Участниците в конференцията бяха приветствани от фолклорна група в ОУ „Христо Ботев“ в Ракиово.

„Аз-буки“ представи „Вълшебните обувки на Кая“ в Пловдив

Малки и големи читатели изпълниха „Студио 1“ на местното радио, за да чуят за приключенията на главната героиня

Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ представи най-новото си издание за деца – „Вълшебните обувки на Кая“, в зала „Студио 1“ на Радио Пловдив. Залата събра десетки деца и родители. Група ученици от начален етап на обучение в СУ „Св. Климент Охридски“ в Пловдив също бяха сред гостите на събитието, придружени от своите учители Гюлгане Мюмюн, Григор Пончев и Светослава Ангелова. Малките гости получиха подаръци от Издателство „Аз-буки“.

„Тази книга е за вълшебства и много приключения. Тя е за смели деца с големи мечти“, каза нейният автор Диляна Кочева. Писателката сподели как решава да напише „Вълшебните обувки на Кая“, и разкри, че освен автор на книгата е и майка на главната героиня в нея. „Кая е с криви крачета и всяка вечер носи вълшебни обувки, но това по никакъв начин не я прави различна от вас“, каза още Кочева. И пожела на малките гости никога да не се отказват от това, за което мечтаят. Авторът на книгата я прочете заедно с преподавателя по философия Яна Митева, която влезе в ролята на смелата Кая. Малчуганите показаха, че са слушали внимателно историята за Кая, и отговаряха на въпроси по съдържанието. Будните ученици с лекота посочиха кои са вълшебните думи в книгата, кой е най-добрият приятел на Кая и каква е поуката. За най-бързите имаше и награда.

Изненадите за малките гости не спряха дотам. Децата трябваше да помогнат на Кая и Мечо да намерят нов приятел. Те се разделиха на два отбора. Единият трябваше да напише кратка история кой е новият спътник в приключенията на Кая и Мечо и къде се срещат. Вторият тим имаше за задача да нарисова новия приятел на смелото момиче и нейния верен другар. Талантливите малки писатели и художници не успяха да се обединят около един-единствен нов приятел, но за сметка на това Кая и Мечо се сдобиха с много нови верни другари, с които ще могат да опознават нови вълшебни земи.

„Вашите истории и рисунки ме вдъхновяват да напиша и следващата история за приключенията на Кая и Мечо. Тя може да бъде и с новите приятели на Кая и Мечо, които оживяха на вашите листове“, каза с усмивка писателката Диляна Кочева.

За финал всички заедно изрекоха вълшебните думи „Халче дуо!“. С тях всичко се сбъдва, каза писателката. Гостите на премиерата се наредиха за автограф, като сред посетителите имаше и деца и родители на деца с „вълшебни обувки“.

Децата с интерес разглеждаха книгата за Кая

В представянето участва и Венцислав Генков – зам.-директор на Национално издателство „Аз-буки“.

„Много се радвам, че книгата достигна до децата и родителите на деца с еквинаварус. Искане ми се „Вълшебните обувки на Кая“ да бъде в помощ на тях, но и да послужи като мост за приемане на различните от нас. Ще бъде изключително щастлива и ако книгата послужи за вдъхновение за всички малки читатели да бъдат себе си. Вълшебствата са скрити у всеки от нас, стига да имаме очи, за да ги видим“, завърши Диляна Кочева. **Аз-буки**

Над 12 000 родители са ангажирани по проект „Успех за теб“

Една от основните дейности включва повишаване на тяхната отговорност за развитието, отглеждането и възпитанието на порастващите

Над 12 000 родители са ангажирани в дейности на училищата на техните деца в рамките на финансиран с европейски средства проект „Успех за теб“ през последните две години. Това стана ясно по време на работна среща на екипа за управление с представители на Изпълнителната агенция „Програма за образование“, проведена в Министерството на образованието и науката. Общият бюджет на Проекта е 201 496 877 лева.

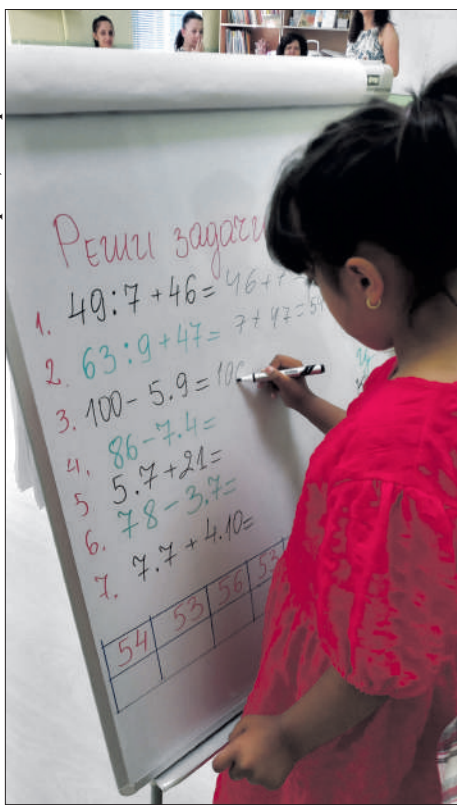
Една от ключовите дейности включва повишаване отговорността на родителите на ученици от уязвими групи за развитието, отглеждането и възпитанието на техните деца. Това става чрез ангажирането им в различни форми за интензивна работа, които се провеждат преди или след учебните часове, както и през ваканциите. Участват в организиране на празници, на състезания и викторини, помагат на децата си за участие в изяви, свързани с изкуства и спорт, в общи срещи на ученици и родители и др. По този начин у тях се формира положително отношение и отговорност към образованието на децата и редовното посещение на училище.

За учебната 2024/2025 г. са одобрени 5652 пакети за занимания по интереси, което е с 2213 повече от посочените през юни месец, подчерта ръководителят на Проекта Пенка Иванова. Проведени са 119 междуучилищни изяви, които помагат на децата да покажат своя талант в изкуствата и спорта, да общуват с връстници от други училища и да формират умения за работа в екип. В периода август – септември 2025 г. 209 педагогически специалисти са преминали обучения как да установяват потребностите на децата със СОП и с хронични заболявания, както и да откриват изяви на дарби у учениците.

На 1600 ученици през летните месеци е предоставена допълнителна подкрепа за личностно развитие. По проекта работят 83 психолози, 29 ресурсни учители, 45 логопеди и 107 помощници на учителите, стана ясно на срещата.

По проекта през 2023 година се включват 1476 училища – държавни, общински и частни. При втората покана за включване през 2024 г. са класирани

Снимка: Пресцентър на МОН

На 1600 ученици е предоставена допълнителна подкрепа през лятото

1542 училища.

В момента може да се кандидатства след отправена трета покана към училищата, които желаят да предоставят обща и допълнителна подкрепа, да работят с родители, да провеждат междуучилищни изяви и други дейности.

Директорите на училища могат да подават заявления онлайн до 17.30 часа на 31 октомври 2025. **АЗБУКИ**

Всички спортуват и рисуват заедно в новата детска градина в село Въглен

Децата, родители и учители от ДГ „Добри Чинтулов“ в село Въглен, община Аксаково, се включват в инициативата „Да се усмихнем“, която се осъществява по проект на „Силен старт“ на МОН и има за цел да засили партньорството със семействата, съобщава Пресцентърът на МОН.

Родителите влизат в групите и се запознават с учебната среда и методите на работа с техните деца. Инициативата „Да се усмихнем“ пък ги връща в детските им години чрез рисунки и различни забавни занимания.

Според директора Кристина Костадинова отварянето на вратите на образователната институция за родители е начин за споделяне и доверие между децата, родителите и педагогическия екип. Тази учебна година малчуганите в градината на село Въглен са 46 – с 11 повече от

миналата.

Инициативата „Да се усмихнем“ е част от съвместните занимания със семействата, които се осъществяват по Проекта. Учебната година в ДГ „Добри Чинтулов“ започва със спортен празник, за да се насърчат физическата активност и спортният дух на децата и родителите, както и да се сплоти общността чрез съвместни занимания. Семействата влизат в детската градина и за да четат любими детски книги, да засаждат дървета, да участват в танцови и творчески фестивали, и за други дейности.

От тази учебна година децата и техните учители са в нова сграда, където могат в уютна среда да провеждат своите занимания по интереси и работа с родители. За нея са отпуснати над 1 млн. лв. по Програмата на МОН за изграждане, ремонт и пристрояване

на детски градини и училища. Средства са осигурени и от Община Аксаково.

Проект „Силен старт“ се финансира по Програма „Образование“ и се съфинансира от Европейския социален фонд. Много от дейностите в него целят осигуряване на достъп и трайно приобщаване на деца в предучилищното образование, за да се намали броят на отпаднали от образователната система, припомнят от МОН.

Още на ниво градина или ясла децата се включват в допълнителни обучения, занимания по интереси, спортни занимания, дейности, свързани с опазване на природата и др. Чрез различни инициативи и мероприятия родителите също участват в процеса на предучилищно образование и в живота на образователната институция. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН, и в „Аз-буки“

Да използваме ли думата рутина в новите ѝ значения?

Ванина СУМРОВА*

Думата рутина е заета в български от френски още в края на XIX в. В многоотомния „Речникът на българския език“ думата се определя като книжна и се посочват следните значения: 1. Натрупан професионален опит, придобита опитност в някаква дейност в резултат на продължителното ѝ извършване. Учен с огромна рутина. 2. Утвърдена практика и опит, съвкупност от твърдо установени начини и норми за извършване на дадена дейност, чието неотменно следване води до застой. Да се преодолее инерцията, рутината и удобните досегашни стереотипи. 3. Неотменно следване от някого на утвърдена практика и опит, на твърдо установени, но вече остарели принципи, възгледи и норми, което пречи на неговата работа и развитие. Когато рутината започне да се появява, наистина идва време за промяна.

В последните години обаче има множество примери, в които рутина не е използвана в тези значения, а с нови.

Такова е значението (повлияно от английски, присъстващо и във френски) „пореядица, комплекс от обичайни кратки действия или дейности с еднаква последователност“. С него обаче не се назовава ново явление в действителността, а само нещо познато се именува по друг начин. Затова вместо рутина в словосъчетания като сутрешна (дневна, успокояваща, вечерна, лесна) рутина, рутина преди сън може да продължим да използваме съществителните процедура, практика, ритуал.

Думата рутина се среща напоследък и за назоваване козметичните грижи (или продукти), но не е нужно да заменяме словосъчетанието грижи (или продукти) за лице (кожа, коса) със словосъчетанието рутина за лице (кожа, коса). Употребата на рутина в областта на спорта (фитнес, пилатес рутина) съвсем ненужно се опитва да измести съществителните план, комплекс, програма.

*Д-р Ванина Сумрова е главен асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

НАОА връчва първи годишни отличия за добри практики

Националната агенция за оценяване и акредитация ще връчи на 28 октомври първите си годишни отличия за добри практики „Наука – Висше образование – Бизнес и общество“.

В началото на 2025 г. като част от инициативите по отбелязване на 30-годишния юбилей от създаването на Националната агенция тя постави началото на създаването на Каталог на добри практики. Неговата цел е осигуряване на по-широка видимост на постиженията на висшите училища и на научните организации, както и споделяне на успешни взаимодействия между науката, образованието и потребителите на научни резултати и кадри. Цели се също поощряване и насърчаване на активното включване на студенти, докторанти и млади учени в академичната, изследователската, социалната и предприемаческата дейност на институциите.

В тази връзка по предложение на Консултативния съвет към Агенцията Акредитационният съвет прие решение за учредяване на годишни отличия за добри практики в дейността на висшите училища, научните организации и бизнеса. Те ще се връчват в 6 категории: „Партньорство висше училище – бизнес“, „Внедряване на научни резултати в полза на бизнеса/обществеността“, „Инициатива за учене през целия живот“, „Социално значима практика, реализирана от висше училище или научна организация“, „Практика за ангажиране на студенти и млади учени“ и „Институционална инициатива за устойчиво развитие на висше училище“. Ще бъде определена и най-добра практика „Наука – Висше образование – Бизнес и общество“ за 2025 г.

За отличията са подадени предложения от 14 висши училища и 4 научни организации, които номинират 137 свои добри практики. Те са разглеждани и оценени от членовете на Консултативния съвет на НАОА. **АЗБУКИ**

Министър Красимир Вълчев:

Трябва да се осигури време на учителите и учениците

Над 230 ръководители на училища и детски градини от цялата страна обсъждат компетентностите на бъдещето на конференция, организирана от Сдружението на директорите в средното образование

Снимки: „Аз-буки“

Министър Красимир Вълчев обсъди с участниците във форума основните теми, по които работи МОН

Ekun „Аз-буки“
София – Хисаря – София

Трябва да се осигури време на учителите и учениците, защото то не стига. Не правим самоцелни промени на учебните програми, затова започнахме с по-продължителни обсъждания. При предходните изменения те са станали по-натоварени, без да има промяна на броя учебни часове, докато този път насоката ще бъде друга“, подчерта министърът на образованието и науката Красимир Вълчев пред директорите и заместник-директорите, които се включиха в националната конференция „Компетентности на бъдещето – мисия на днешното образование“ в Хисаря.

Форумът се организира от Сдружението на директорите в средното образование в Република България и в него участваха над 230 ръководители на училища и детски градини в цялата страна. В конференцията взеха участие и началниците на регионалните управления на образованието в София-град – д-р Елеонора Лилова,

във Варна – д-р Ирена Радева, в Бургас – Валентина Камалиева, и в Пловдив – Иванка Киркова. „Благодаря за партньорството, което сме имали през годините. В залата виждам толкова много хора, с които сме работили заедно през това време“, обрна се към ръководителите на образователни институции Красимир Вълчев.

Министърът обсъди с участниците във форума основните теми в системата, по които работи МОН. Според него образователната система е подредена в организационно отношение. „Големите предизвикателства са свързани с подобряване на образователните резултати, функционалната грамотност и засилване на възпитателната функция“, подчерта министърът.

По думите на Красимир Вълчев визията за промяна на учебните програми предстои да бъдат предоставени за обсъждане в системата. Освен учебните програми нов момент от учебната година 2025/2026 г. е интегралният изпит от Националното външно оценяване в VII и X клас.

Просветният министър обясни, че новият формат на изпита ще включва няколко задачи, които ще изискват

базови знания по природни науки. „Ако направим така, че децата да знаят базови неща, но да ги научат с разбиране, ще постигнем успех“, заяви Красимир Вълчев. Министърът представи пред директорите и част от предложените промени и изменения в Закона за предучилищното и училищното образование, които вече са приети на първо четене от Народното събрание.

На въпрос от страна на директора на 99. ДГ „Брезичка“ и председател на столичната секция на Сдружението на директорите в средното образование в Република България Иванка Харбалиева относно възможността отново да се изискват пари от родителите за посещения на детските градини, поне в рамките на летните месеци, министър Вълчев посочи, че подкрепя предложението. Той ще предложи промени в тази посока, разговаряйки с кметовете на общините. Идеята е родителите да заплащат такса поне през лятото.

От своя страна, директорите на детските градини се обединиха около идеята в Закона за предучилищно и училищно образование да бъде изрично разписано, че през лятото и по празниците, когато децата са малко

Асистент с изкуствен интелект за административната работа

Платформата е съвместен продукт, дело на Цветан Цветански, Пейо Старибратов и Иван Драганов (от ляво надясно)

Как директори и учители да спестят часове работа с помощта на платформата Adminopta и на асистент с изкуствен интелект за училищна администрация, разказаха Цветан Цветански от Центъра за образователни инициативи и Иван Драганов и Пейо Старибратов от SkillCatalyst. Те представиха съвместния си продукт пред участниците в националната конференция.

„Искаме да предложим помощник на директора и заместник-директора, който да може да разпознава нормативните изисквания, бързо да предлага справка и решение и да генерира необходимите шаблони“, обясни Цветански. Той допълни, че амбицията им е платформата да бъде финализирана в рамките на три месеца. Имат желание тя да е обвързана и със служебните пощи.

Платформата предлага два режима на работа – да се направи справка или да се генерира документ. Така, директор първо може да направи справка за стъпките, които трябва да направи при даден казус, а след това да използва

получената информация за генерирането на документ, ако това е необходимо.

Adminopta използва база данни, която е свързана с нормативната уредба в образователния сектор. Тя може и да се допълва.

„Ще се радваме на обратна връзка от вас и благодарение на добро сътрудничество да доизградим базата от данни, така че да бъде максимално полезна и да ви помага за всеки случай“, посочи пред участниците във форума Драганов. Към момента екипът е генерирал над 60 шаблона, като броят им ще нараства с времето. Всеки има определена категория и име. Шаблоните могат да се присвояват на определен потребител и да се генерират конкретни шаблони на база вътрешния правилник на дадено училище или детска градина.

Към момента авторите на платформата работят с фокус група от десетина училища. Желанието е да бъдат част от нея, могат да получат безвъзмездно тестов акаунт и да подпомогнат развитието на Adminopta, като дават обратна връзка и предложения за подобрения.

Прилага ли се компетентностният подход

Повечето училища прилагат компетентностния подход чрез проектно базиран дейности или в отделни учебни предмети, но малка част са стигнали до цялостна интеграция в учебния процес. Това стана ясно при представянето на анкетно проучване относно прилагането на компетентностния подход, което бе представено от председателя на Сдружението на директорите в средното образование Асен Александров по време на дискусияния панел „Прилагане на компетентностно ориентираното обучение“.

В анкетата са участвали над 30 училища от различни части на страната – най-голям дял имат училищата от София, Пловдив, Асеновград, Русе, Варна и Бургас. Това показва добра представителност на училища от различни региони и типове населени места.

Ключови предизвикателства за прилагането на компетентностния подход, които директорите посочват, са недостатъчна подготовка на учителите, която е най-често споменавана, формалност в оценяването на компетентности, липса на време и ресурси, ниска

Асен Александров

мотивация и несигурност при промяна на методиката.

Проучването проследява и работата за развитие на социално-емоционални умения, като над половината от анкетиранияте дават положителен отговор. Участниците в изследването дават и примери за занимания, с които работят за развитие на социално-емоционални умения на учениците. Това са обучения и фокус групи по темата, работа

чрез училищни инициативи и иновативни практики, интеграция на социално-емоционалните умения в проекти и извънкласни дейности.

По думите на Александров всички училища работят по някакъв начин, особено в начален етап. Той сподели и свое предложение – определен процент, например 25%, от оценката да измерва социално-емоционалните умения – работа в екип, критично мислене, креативност, оригиналност.

„Важно е учителите и родителите да разберат колко важно е възпитаването на социално-емоционални умения. Те трябва да са критерий за представянето на детето и училището“, смята той.

Сред представените заключения и препоръки са необходимостта от целенасочена национална програма за квалификация по компетентностния подход, включваща реални практически модули, менторство и обмен на опит. В отговорите е подчертана и нуждата от практически насочени обучения, по-малко административна тежест и ясни индикатори за резултати.

Основните умения на ефективния лидер

„Истинският лидер е този, който може да се адаптира“, каза д-р Ваня Кастрева, която представи темата „Основни умения на ефективния директор“ по време на конференцията. Тя сподели добри практики от работата си като дългогодишен началник на РУО – София-град, и даде ценни насоки и препоръки към новите директори в системата.

„Трябва да бъдем адаптивни и креативни. За да бъдем добри лидери, е необходимо да имаме иновативно мислене и да знаем как да управляваме риска“, отбеляза д-р Кастрева. По думите ѝ добрият ръководител днес трябва не само да може да реагира бързо и да бъде адаптивен, но и да има отлични комуникационни умения, да може активно да слуша и да има добре развита интуиция. „Лидерството е комбинация от умения и ценности“, категорична е тя.

Сред другите нужни качества на добрия ръководител са също така честност и почтеност. „Един човек, ако веднъж ме е излъгал,

Д-р Ваня Кастрева

след това никога няма да му имам доверие“, подчерта тя. И призова директорите в системата на образованието никога да не се страхуват и да не реагират остро, когато чуват мнения, различни от тяхното.

„Винаги трябва да търсиш обратна връзка и да имаш уши да чуеш останалите. Добрият лидер учи цял живот, а информацията е най-ценният ресурс, с който разполага“, каза още д-р Кастрева. Посочи още, че директорите трябва да следят потока на информация лично. „Не че съм недоверчива, но в практиката съм установила, че когато взимаш решение, трябва да си запознат с постъпващата информация, а не да я получаваш през трети човек“, обясни бившият началник на РУО – София-град.

Тя не пропусна да обърне вниманието на директорите в залата и към нуждата да се обградят с екип от професионалисти, на които могат да имат доверие. Защото добрият ръководител се познава и по това с колко успешни хора се е обградил.

„Вие сте диригент на голям оркестър. Но не забравяйте, че преди всичко сте и учители. Да бъдеш директор на институция, е длъжност, а да бъдеш педагог – призвание“, завърши тя.

Директори на детски градини искат промени в Просветния закон

Ръководители на детски градини искат стандарти за ранно учене и грижи

Директори на детски градини искат промени в Закона за предучилищното и училищното образование, стана ясно по време на конференцията. Ръководителите на детски градини от цялата страна призовават за въвеждане на изисквания за квалификация „Специалист по ранно учене и грижи“ и термините „отслеждане“ и „ранно детско развитие“ в Закона да бъдат заменени с „ранно учене и грижи“.

Освен това настояват и за задължителна езикова подкрепа за деца, които не владеят български език, и прилагане на мерки за подготвителен езиков клас и интеграционно индивидуално обучение. Сред другите предложения са и включването в Закона на основни понятия като „образование и грижи в ранна детска възраст“ и „ранно детско развитие“.

Настояват и за регламентиране на стандарти за ранно учене и грижи, като създаването на условия и ред за организация на дейността, обособяване на области за развитие и управление на качеството и контрол върху него.

На форума директорите представиха и Концептуална рамка за стандарти за ранно учене и грижи. Там ясно е разписано, че ранното детство е критичен период за развитие на мозъка и личността и че 80% от мозъчното

развитие се случва до 3-годишна възраст. Затова грижата, емоционалната свързаност и играта са основни фактори, а висококачествените грижи имат дългосрочен ефект върху успеха и благосъстоянието на децата.

Целите на концептуалната рамка, която предлагат, най-общо могат да бъдат определени като осигуряване на добро физическо и психическо здраве на децата и подпомагане на цялостното личностно, познавателно и социално развитие. „През нея би могло да се въведе и система за управление на качеството“, уточняват директорите.

След това форумът премина в обсъждане на реални казуси от практиката на работещите в сферата на образованието. Те разгледаха предизвикателствата при работа с деца със специални образователни потребности, които освен да обменят опит и идеи, работиха заедно и по разрешаване на реални казуси, с които се сблъскват всеки ден в практиката.

За целта в практическата част директорите разгледаха случай, свързан с така разпространения в последно време проблем – екранното време и дефицитите, които предизвиква то. В конкретния казус детето освен езикови и комуникативни затруднения показва и проблеми с фината моторика и дефицит на внимание.

Игри на родолюбието в Смолян

Ангел ДОБРИКОВ

Игри на родолюбието, посветени на 21 октомври – Празника на община Смолян и на 90-годишнината на музейното дело в Среднородопския край, се проведеха в Смолян. Те са организирани от Регионалния исторически музей „Стою Шишков“, съвместно с Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни и Община Смолян.

Целта на проявата е ученици от областния град по развлекателен начин да обогатят знанията си за делото на видни български исторически личности, за зна-

чими събития в националната ни история, за културно-историческото наследство на Родопите и за музейните експонати, съхранявани в смолянския Регионален исторически музей.

Знания и умения по история демонстрираха тийнейджъри от местната Професионална гимназия по икономика „Карл Маркс“. Според регламента те бяха разделени на два отбора – „Комити“ и „Четници“. В оспорваната надпревара състезателите показаха логическо мислене, знания за бележити дати и национални герои, умения за бързина и сръчност при подреждането на тематични пъзели. Публиката

от ученици участва във викторина, също свързана със събития и видни личности от националната ни история.

Състезанието откри директорът на РИМ „Стою Шишков“ Валентина Василева, а участниците бяха приветствани от заместник-кмета на Смолян Марин Захариев.

Наградите на състезателите са осигурени от Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни – Смолян. Освен награди участниците в игрите получиха и грамоти. На преподавателите от ПГИ „Карл Маркс“ Елмира Бонкалова-Косова и Светлана Костова също бяха връчени грамоти.

Снимка РИМ – Смолян

АЗ·БУКИ

КОНКУРС ЗА ЗАЕМАНЕ НА ДЛЪЖНОСТТА „ДИРЕКТОР“

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Министерство на образованието и науката
Регионално управление на образованието –
Пловдив

ЗАПОВЕД

№ РД-05-48/21.10.2025 г.

На основание чл. 90, ал. 2 от Кодекса на труда, във връзка с чл. 217, ал. 5 от Закона за предучилищното и училищното образование и чл. 4 от Наредба № 16 от 1 юли 2022 г. за провеждане на конкурси за заемане на длъжността „директор“ в държавните и общинските институции в системата на предучилищното и училищното образование (Наредбата)

О Б Я В Я В А М

Конкурс за заемане на длъжността „директор“ на Начално училище „Неделя Петкова“ – гр. Сопот, община Сопот, област Пловдив.

I. Характер на работа

Директорът на училището ръководи образователния процес в институцията в съответствие с държавната политика в областта на образованието, планира, организира, координира, контролира и отговаря за цялостната административно-управленска и финансова дейност в институцията.

II. Изисквания към кандидатите за заемане на длъжността

1. Да са български граждани; граждани на други държави членки на Европейския съюз или на държава страна по споразумението на Европейското икономическо пространство или на Конфедерация Швейцария; чужди граждани, ако са предложени по междудържавни спогодби; продължително пребиваващи в страната граждани на трети държави, получили право на достъп до пазара на труда в Република България при условията и по реда на Закона за трудовата миграция и трудовата мобилност; продължително пребиваващи в страната чужди граждани – при получено съгласие на началника на съответното регионално управление на образованието, или дългосрочно и постоянно пребиваващи в страната чужди граждани.

2. Да имат не по-малко от 5 години учителски стаж.

3. Да притежават диплома за висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“.

4. Да имат придобито образование и квалификация, които да позволяват изпълнението на чл. 33, ал. 4 от Наредба № 15 за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти (изпълнение на норма за преподавателска работа).

5. Да не са осъждани за умишлено престъпление от общ характер независимо от реабилитацията.

6. Да не са лишени от правото да упражняват професията.

7. Да не страдат от заболявания и отклонения, които застрашават живота и здравето на децата и учениците, определени с Наредба № 4 от 2016 г. за заболяванията и отклоненията, при които не може да се заема длъжност на педагогически специалист.

Изискването на т. 5 не се прилага за лицата, осъдени по наказателни дела, посочени в чл. 1 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресиранни лица.

III. Начин на провеждане на конкурса

Конкурсът се провежда в два етапа:

1. писмен изпит, който включва решаване на тест;

2. събеседване с кандидата, което включва и решаване на казуси, и защита на концепция за стратегическо управление на институцията.

IV. Необходими документи за участие в конкурса

1. Заявление за участие в конкурса (Приложение № 1 към чл. 8, ал. 1 от Наредбата).

2. Копие от диплома за придобита образователно-квалификационна степен на висше образование или удостоверение за признаване на придобито висше образование от чуждестранни висши училища и документ за придобита професионална квалификация „учител“. Ако дипломата на кандидата за придобито в Република България образование е вписана

в Регистъра на завършилите студенти и докторанти, в заявлението се посочват номер, дата на издаване и висшето училище, издало дипломата, а ако документът за признаване на придобитото в чужбина висше образование е вписан в регистрите за академично признаване на Националния център за информация и документация, в заявлението се посочват номер и дата на издаване, като копие на диплома или удостоверение не се прилага.

3. Копие от документ, удостоверяващ изискуемия стаж – трудов, служебна или осигурителна книжка или копие на друг документ, удостоверяващ такъв стаж (удостоверение за осигурителен стаж – УП-3).

4. Документ за проведен медицински преглед, удостоверяващ липсата на заболяванията по чл. 2 от Наредба № 4 от 2016 г. за заболяванията и отклоненията, при които не може да се заема длъжност на педагогически специалист – оригинал.

5. Карта за предварителен медицински преглед (когато са изтекли повече от три месеца от последното прекратяване на трудовото/служебното правоотношение на кандидата).

6. Концепция за стратегическо управление на институцията за период от три години до 10 стандартни печатни страници, едностранно разпечатани, формат A4, шрифт Times New Roman 12 pt, разстояние между редовете 1,15 lines. Концепцията се представя в запечатан непрозрачен плик освен в случаите, когато заявлението и концепцията се подават по електронен път.

7. Други документи, в това число: за придобита професионална квалификационна степен, допълнителна квалификация и др.

V. Място и срок за подаване на документите

Документите се подават в Регионалното управление на образованието – Пловдив, адрес: ул. „Цариград“ № 1, или по електронен път – на електронна поща: mail@ruoplovdiv.bg (подписани с електронен подпис от кандидата), в срок от 23.10.2025 г. до 17:30 ч. на 24.11.2025 г., включително и по електронната поща.

Лице за контакт: Таня Попова-Витковска, телефон за връзка: 0889404624.

При подаването на документите се представят и оригиналите за сравняване.

Копията от представените документи следва да са ясни и четливи.

Копията от документите, удостоверяващи трудовия стаж, следва да съдържат всички попълнени страници от тях и да са оформени до датата на подаване на документите.

Подаването на писмено заявление и приложенията към него се извършва лично от всеки кандидат или чрез пълномощник в Центъра за административно обслужване на Регионалното управление на образованието – Пловдив.

Заявлението и приложенията към него може да се подават и по електронен път на обявената електронна поща, като в този случай заявлението и концепцията следва да бъдат подписани от кандидата с електронен подпис. Концепцията следва да бъде във формат PDF, в криптиран вид чрез един от следните формати: „.7z“, „.zip“ или „.rar“.

При подаване на заявленията на кандидатите или на пълномощниците им се предоставя или изпраща по електронна поща на кандидата длъжностна характеристика за конкурсната длъжност.

Неразделна част от настоящата заповед е списък на нормативните актове, които кандидатите за длъжността „директор“ на държавните и общинските училища следва да познават.

Контрол по изпълнение на заповедта ще осъществявам лично.

ИВАНКА КИРКОВА

Началник на РУО – Пловдив

Към заповед № РД-05-48/21.10.2025 г.

СПИСЪК

на нормативните актове, които кандидатите за длъжността „директор“ на държавните и общинските училища следва да познават

- ЗАКОН за предучилищното и училищното образование
- ЗАКОН за професионалното образование и обучение
- КОДЕКС на труда

- КОДЕКС за социално осигуряване
- ЗАКОН за държавната собственост
- ЗАКОН за обществените поръчки
- ЗАКОН за достъп до обществена информация
- ЗАКОН за противодействие на корупцията
- Общ регламент за защитата на личните данни (GDPR) – регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз в сила от 25 май 2018 г.
- ЗАКОН за защита на личните данни
- ЗАКОН за защита от дискриминация
- ЗАКОН за закрила на детето
- НАРЕДБА № 1 от 8 септември 2015 г. за условията и реда за провеждане на обучение чрез работа (дуална система на обучение)
- НАРЕДБА № 1 от 16.01.2017 г. за условията и реда за възстановяване на транспортните разходи или на разходите за наем на педагогическите специалисти в институциите в системата на предучилищното и училищното образование
- НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация
- НАРЕДБА № 2 от 13.11.2014 г. за условията и реда за валидиране на професионални знания, умения и компетентности
- НАРЕДБА № 3 от 6 април 2017 г. за условията и реда за приемане и обучение на лицата, търсещи или получили междуднародна закрила
- НАРЕДБА № 4 от 30 ноември 2015 г. за учебния план
- НАРЕДБА № 4 от 20.04.2017 г. за нормиране и заплащане на труда
- НАРЕДБА № 4 от 2016 г. за заболяванията и отклоненията, при които не може да се заема длъжност на педагогически специалист
- НАРЕДБА № 4 от 1993 г. за документите, които са необходими за сключване на трудов договор
- НАРЕДБА № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование
- НАРЕДБА № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка
- НАРЕДБА № 6 от 11 август 2016 г. за усвояването на българския книжовен език
- НАРЕДБА № 7 от 11 август 2016 г. за профилираната подготовка
- НАРЕДБА № 8 от 11.08.2016 г. за информацията и документите за системата на предучилищното и училищното образование
- НАРЕДБА № 9 от 19 август 2016 г. за институциите в системата на предучилищното и училищното образование
- НАРЕДБА № 10 от 01.09.2016 г. за организация на дейностите в училищното образование
- НАРЕДБА № 10 от 19.12.2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала
- НАРЕДБА № 10 от 19.06.2014 г. за здравните изисквания при изготвяне и спазване на седмичните учебни разписания
- НАРЕДБА № 11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците
- НАРЕДБА № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и културното образование
- НАРЕДБА № 14 от 16.11.2016 г. за представителното облекло на лицата от институциите в системата на предучилищното и училищното образование
- НАРЕДБА № 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти
- НАРЕДБА № 16 от 1.07.2022 г. за провеждане на конкурси за заемане на длъжността „директор“ в държавните и общинските институции в системата на предучилищното и училищното образование
- НАРЕДБА № 18 от 09.09.2021 г. за инспектирането на детските градини и училищата
- НАРЕДБА № 24 от 10.09.2020 г. за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центрове за подкрепа за личностно развитие
- НАРЕДБА за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“
- НАРЕДБА за детските и ученическите туристически пътувания с обща цена, иницирани от институциите в системата на предучилищното и училищното образование
- НАРЕДБА за приобщаващото образование
- НАРЕДБА за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование

В този брой „Аз-буки“ гостува на Средно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в село Крупник – най-голямото в община Симитли. В училището се обучават 204 ученици, разпределени в 12 паралелки от I до XII клас. Осъществява се целодневна организация на учебния ден от I до VII клас в 5 групи.

Школото е средищно и в него се обучават ученици и от съседни населени места като Полена, Брежани, Полето и Ракитна. За тях са осигурени всекидневен транспорт и закуска.

СМЕЛА МАРИНОВА

Училището трябва да бъде място, което вдъхновява. Място, където всяко дете получава шанс да открие своите силни страни, да мечтае и да се развива. С екипност, иновации и устойчиви партньорства вярвам, че ще продължим да изграждаме именно такова училище“, казва Райна Зашева – директор на СУ „Св. св. Кирил и Методий“ в село Крупник.

Категорична е, че ключът за това е изграждането на доверие между учителите и ученици и родители. „Когато всички сме обвърнати в една посока, сме способни да творим чудеса. Нашите ученици са страхотни млади хора и сме благодарни на родителите им, че са поверили децата си именно на нас. И ще направим всичко възможно да оправдаем очакванията им,

децата ни да постигат все по-добри резултати и да се реализират в областта, в които желаят,

казва събеседничката ми.

На специална церемония Зашева поема директорския пост малко преди началото на учебната година от дългогодишния ръководител на средното училище Венцислав Кълбов. Възпитаници на школото изнасят вълнуваща програма, с която изразяват признателността си към Кълбов за неговата отдаденост и радостно посрещат Зашева. В поздравителен адрес към нея те подчертават значимостта на директорската мисия, определяйки я като отговорна, вдъхновяваща и изпълнена с предизвикателства. „Училището не е просто сграда, то е дом на знание, на мечти, на надежди, то е семейство... Вярваме във Вашия професионализъм, човечност, отдаденост и визия“, споделят възпитаниците.

Директорката си поставя за цел с екипа ѝ да утвърдят гимназията като съвременен образователен център, който предлага качествено, достъпно и иновативно образование. Приоритетите в управленската ѝ програма са свързани с повишаване на мотивацията за учене сред учениците, изграждане на устойчиви доверителни връзки с родителите на децата, добри партньорски взаимоотношения с местната общност, повече възмож-

Позитивният климат в училище кара ученици и учители да влизат с желание в класната стая, вярва директорката Райна Зашева

Място, което вдъхновява

В СУ „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Крупник всяко дете получава шанс да открие силните си страни, да мечтае и да се развива

Снимки СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Крупник

Реновираното СУ „Св. св. Кирил и Методий“ в село Крупник бе открито от премиера Росен Желязков, министрите Красимир Вълчев и Георг Георгиев, областния управител Георги Динев, кмета на община Симитли Апостол Апостолов и народния представител Стефан Апостолов

ности за извънкласни дейности, ориентирани към интересите на учениците, и не на последно място – добри условия на труд за всички учители и служители, както и повишаване на квалификацията им. „Най-важното, което искам да постигна, е изграждането на позитивен психосоциален климат в училище, като ученици и учители с желание посещават класната стая и работят в една посока“, подчертава Зашева.

В навечерието на новата учебна година министър-председателят Росен Желязков и министърът на образованието и науката Красимир Вълчев и на външните работи Георг Георгиев заедно с областния управител Георги Динев, с кмета на община Симитли Апостол Апостолов и народния представител Стефан Апостолов участват в откриването на изцяло модернизираното СУ „Св. св. Кирил и Методий“ в село Крупник.

С финансиране в размер на 1,5 млн. лв. по Националния план за възстановяване и устойчивост е извършена цялостна реновация на училищната сграда. Подменени са покривното пространство, дограмата, вратите, извършено

е саниране, изградени са нова отоплителната система, нов физкультурен салон, нова фотоволтаична система. Поставен е специализиран асансьор и е обособено санитарно помещение за равен достъп на ученици с увреждания до класните стаи. Класните стаи са оборудвани с ново обзавеждане и интерактивни технологии. Създадени са зони за отдих и спорт, които вече се използват активно от учениците.

„Най-важното е, че училището придобива все по-модерен облик, като същевременно сградата и прилежащите ѝ части

създават уют и атмосфера, която вдъхновява и учители, и ученици

да работят усърдно в желанието си да постигат все по-добри резултати“, заявява директорката.

Нововъведенията в средното училище в село Крупник не изчерпват физическата трансформация на сградата. В процес на изграждане са STEM кабинети, с които ще се въведат и нови методи на преподаване. По интериорния

проект „Обичам моето училище!“ съвместно с благотворителната организация Light Source ще бъде изградена комфортна и модерна учебна среда.

Библиотечният фонд е разширен. Приоритет на училищния екип е и разкриването на библиотечен картон на всеки ученик.

„Децата днес са толкова грамотни технически, че има много какво да учим от тях. Но силно вярвам, че

четенето на книги развива критично мислене,

обогатява въображението и е интелигентен начин за придобиване на качествена информация“, казва събеседничката ми.

Учениците имат възможност да бъдат включени в разнообразни и интересни извънкласни дейности, като могат да избират между 16 клуба по интереси, 4 групи по Националната програма „Заедно в изкуствата и спорта“, както и в редица местни, общински и областни инициативи. Школото се възползва и от възможностите на НП „България – образователни маршрути“.

Средното училище ще участва и в програми като „Еразъм+“ и „Наука и иновации в училище“. Директорката посочва, че имат партньорства с образователни институции от страната, а възпитаници и преподаватели в школото вече са били на посещения в някои от тях. Работят и по проект за кариерно ориентирание, както и по екологичните инициативи „Децата и цветята“ и „Засади дръвче“. Дадено е началото и на менторска програма за ученици в риск.

Училището предлага в VIII и XII клас професионално обучение по специалност „Икономическо информационно осигуряване“, в IX и X клас – обучение с профил „Предприемачески“, а XI клас – с профил „Природни науки“.

Смяната на профилите през годините е в резултат на анализ на интересите на учениците, обратна връзка от родителите и проучване на регионалния пазар на труда. Специалността „Икономическо и информационно осигуряване“ съчетава ключови компетентности в областта на счетоводството,

информационните технологии и бизнес комуникацията – сфери с висока реализация и практическа насоченост.

Показател за доверието в образователната среда и усилията на колектива да предложи атрактивни и перспективни специалности, е фактът, че през настоящата година над 40% от седмокласниците избират да продължат образованието си в СУ „Св. св. Кирил и Методий“.

„Това е оценка за труда на учителите и сериозен показател за доверието, което те са изградили у учениците ни и техните родители – посочва Зашева. – Стараем се да привлечем и задържим колкото се може повече ученици. Така училището остава живо, има работа за учителите. Опитваме се всеки училищен празник да превърнем с празник за селото и да привлечем местната общност в училищните каузи.“

Най-голяма част от зрелостниците продължават обучението си във висши училища в София, Благоевград и Пловдив. Част от тях се реализират в сферата на икономиката, туризма и информационните технологии. Около 30% от завършилите остават в региона, като работят в местни фирми или развиват собствен бизнес.

Колективът включва 28 преподаватели, определени от директорката като квалифицирани, мотивирани и отдадени на професията. Голяма част от тях прилагат проектно базирано обучение, използват дигитални ресурси и работят по модели, като обрънат обучение и експериментален подход.

„Насърчаваме професионалното развитие и обмена на добри практики. Гарантирам, че всеки наш учител е професионалист в своята област. Отдаден на работата си с учениците. Добре разбираме, че всяко дете е отделна вселена, със своите нужди, със своите приоритети, със своите мечти, със своите малки битки, които води всеки ден – казва още Зашева. – Наша мисия е добруването на отделния ученик. Неговото емоционално и социално здраве, основа за доброто му бъдеще, защото тук искаме да образуваме добри хора, на които да дадем път и посока в живота. И смятам, че се справяме много добре в това отношение.“

„Пресичам безопасно с TEDI“ гостува в ОУ „Антон Страшимиров“ – Бургас

Донка ТЪНКОШИЕВА

В ОУ „Антон Страшимиров“ – Бургас, се проведе вълнуваща среща с екипа на образователната кампания „Пресичам безопасно с TEDI“. Инициативата има за цел по забавен и достъпен начин да запознае най-малките ученици с основните правила за движение и да ги насърчи да бъдат внимателни пешеходци. Кампанията гостува край морето за шеста поредна година.

Първокласниците придобиха ценни знания за пътната безопасност от представители на Главна дирекция „Национална полиция“. Техен верен спътник в уроците е и мечето Теди.

Директорът на училището Дияна Петкова поздрави екипа на кампанията и подчерта значението на подобни инициативи, които съчетават обучението с развлекателни елементи.

Чрез интерактивни игри, викторини и демонстрации децата научиха важни уроци за своята безопасност на пътя – кога и как да пресичат, какво означават светлините

на светофара и защо е важно винаги да се оглеждат, преди да направят крачка на пешеходната пътека.

След събитието техните учители споделиха, че подобни инициативи са изключително ценни, защото съчетават обучението с игра, като по този начин малките ученици усвояват трайни навици за безопасно поведение на пътя. Първокласниците бяха радостни и горди, че вече познават правилата и могат сами да покажат на родителите си как се пресича безопасно. Те обещаха винаги да бъдат внимателни и да дават пример и на другите.

Всички участници получиха подаръци и материали с полезни съвети за пътна безопасност. Събитието завърши с много усмивки, песни и много снимки с мечето Теди.

Кампанията продължава да обикаля училищата в страната, за да напомня на децата и техните родители, че безопасността започва с внимание и отговорност.

Организатори са „Тимбарк България“, съвместно с Министерството на образованието и Министерството на външните работи.

Снимка ОУ „Антон Страшимиров“

С мечето Теди се учат по-лесно правилата за безопасност на движението

Опознай България чрез игра

Малки и големи могат да се забавляват и да научават интересни факти за забележителности у нас чрез „Цар на географията“

Стела МАРИНОВА

Малки и големи могат да опознаят България и да научат интересни факти за над 80 забележителности в цялата страна, докато се забавляват и играят новата образователна настолна игра „Цар на географията“. Неин създател е Калин Радулов.

Преди няколко години заедно с гимназисти, на които е класен ръководител в столичното 19. СУ „Елин Пелин“, той разработва играта „Цар на историята“. Още тогава имат идеята да направят поредица игри, свързани с различни предмети, но учениците стават студенти, животът ги грабва и проектът остава добра идея. След време се срещат и отново решават да я реализират, но по различни причини не стигат до разработването на играта. Накрая Калин Радулов решава да направи всичко сам.

„Вдъхновението дойде в края на миналата година. Казах си, че не мога да отлагам повече. Знаех, че имам добра основа, върху която да стъпя, и завърших играта“, обяснява той пред „Аз-буки“.

След това се свързва със сдружението „Българска история“, с което си партнира и за „Цар на историята“. От екипа харесват новата игра и решават да го подкрепят и този път. От сдружението я издават и ще имат роля за разпространението ѝ.

При реализацията и на двете игри учителите водят от убеждението си, че чрез игра ученето става неусетно и много по-забавно. „Много от предметите в училище, особено разказвателните, могат да се пречупят през игра, за да постигнем желаното. В „Цар на историята“ целите бяха да се запомнят години и събития, а в „Цар на географията“ – да се научи картата на България, с нейните региони и области, да се запознаеш с красиви места или такива с

интересна история, за която може би дори и не си чувал,

обяснява Радулов.

За да могат играчите да се запознаят с различни кътчета от страната, той включва равен брой природни, културни и исторически забележителности за всяка област. За подготовката на въпросите и фактите към забележителностите използва информация от интернет и различна литература.

Авторът на играта подчертава, че тя е прекрасен повод децата да оставят екраните в съседната стая и цялото семейство да споделят време, което да прекарат заедно, забавлявайки се.

Снимка Сдружение „Българска история“

Създателят на „Цар на географията“ Калин Радулов

Какво всъщност представлява „Цар на географията“. На полето ѝ са представени шестте региона на България, като всеки от тях е в различен цвят – Северозападен (жълто), Северен централен (оранжево), Североизточен (синьо), Югоизточен (червено), Южен централен (зелено) и Югозападен (лилаво). Те, от своя страна, са разделени на 28 пъзелчета, които отговарят на областите във всеки регион. За разпределението им са използвани регионите от 2007 г. при присъединяването на България към ЕС, уточнява Радулов.

В комплекта на играта има 28 карти с всяка област в страната. Те са двустранни, като от едната страна е името на областта, а от другата е регионът, в който е показано разположението ѝ.

Играта представлява съревнование между играчите да превземат области. Тя се дели на три кръга. В първия участниците се редуват да превземат области, като за целта трябва да

посочат единствено къде точно се намират на картата.

След като не остане незаета карта с област, се преминава към втория етап. Играчите могат да „атакуват“ други играчи, за да отнемат техни области. Играта създава и стимул да се съберат всички области от един регион.

„В момента, в който събереш всички области в даден регион, можеш да го заключиш и останалите състезатели не могат да го атакуват във втория рунд“, обяснява създателят на „Цар на географията“.

А как става кражбата на области? Чрез атака. Когато играч реши да атакува друг, тегли случайна карта от тестето с карти „Забележителност“. Тя може да е свързана с всяка една от областите. Играчът, който атакува, трябва да направи предположение в коя точно се намира. Ако е прав, открадва региона. Ако не в прав, опонентът може да се защити и да спечели бонус, при положение че отговори

правилно. Играчите се редуват, като всеки от тях атакува по няколко пъти. След това вторият рунд завършва.

Радулов подчертава, че играта не изпитва и не са включени въпроси от типа „коя година е...“. На картите „Забележителност“ са изобразени нейното име и изображение. Когато играчът види картата, трябва да каже в коя област смята, че се намира тя. След това се обръща другата страна на картата, върху която пише къде се намира и е дадена кратка интересна информация за обекта. На някои от другите карти „Забележителности“, които участниците могат да изтеглят, трябва да се посочи къде акостира реплика на кораб „Радецки“, къде у нас има подводница, която е превърната в музей, къде се намира Националният дворец на културата и т.н. Има и въпроси за различни водопади, пещери и други забележителности в страната.

Играта дава възможност и за

планиране на местата, които семейства и приятели да посетят

по време на следващата си екскурзия в България.

„Не е нужно да знаеш география, за да играеш, но след като играеш, ще знаеш много повече от своите връстници. Но не обещаваме, че няма да обиколиш всичките места в страната“, смее се създателят на играта. Допълва, че играта е достъпна за хора без задълбочени знания по географията на България, но същевременно може да се окаже предизвикателство и за възрастните.

На третия етап играч може да атакува както отделна област, така и цял заключен регион, ако някой от опонентите има такъв. При атаката на цял регион обаче трябва да познае толкова пъти за коя област се отнася картата „Забележителност“, колкото области има в региона. „Има теоретичен шанс, макар и много трудно, но пък е вариант за неочакван обрат“, обяснява Радулов.

Както в „Цар на историята“, играта включва и специални карти. Те могат да се използват веднага, да се запазят в резерв за по-късен етап или за края на играта и така да донесат допълнителни точки. Победител в играта е събралият най-много точки.

„От първоначалните тестови игри, които съм правил със семейство и приятели, мога да кажа, че правилата се обясняват бързо, а играта е грабваща и забавляваща. Никога не спряхме само с едно изиграване“, каза преподавателят. Калин Радулов споделя накрая, че не изключва варианта с група от новите си ученици от учебните компании да разработят и трета игра, като се насочат към химията, литературата или друг предмет.

Доцент д-р Боряна Иванова, ректор на Аграрния университет – Пловдив:

Бизнесът в сектора предпочита нашите кадри

Осъвременяваме непрекъснато както материално-техническата си база, така и учебните планове и програми, за да може нашите студенти наистина да са подготвени за практиката

Интервюто взе
Венцислав ГЕНКОВ

– Доц. Иванова, през настоящата година Аграрният университет отбелязва своята 80-годишнина. Как Вашето висше училище допринася за развитието на аграрния сектор през годините?

– 80 години е сериозна възраст. И тя, от една страна, ни дава основания за самочувствие и за гордост, а от друга е ангажимент и задължение.

Безспорно допринасяме за развитието на аграрния сектор – най-малкото защото почти няма фирма в България, която да работи в аграрния сектор и в която да няма наши студенти. Това е индикация, че нашата работа води до резултати, които намират приложение в практиката.

Колкото и нескромно да звучи, обществена тайна е, че бизнесът в сектора предпочита кадри на Аграрния университет. И това е нормално – ние сме най-старото висше училище в сектора, с най-много традиции и с най-добрата материална база за обучение на студентите.

В българската научна общност фундаменталната наука се издига в култ. А истината е, че на бизнеса му трябва практика. Но без практически занятия такива няма как да се обучат. На агрономите например им трябва поле, а ние разполагаме със 182 хектара. В този смисъл се стараем да осъвременяваме непрекъснато както материално-техническата си база, така и учебните планове и програми, за да може нашите студенти наистина да са подготвени.

Не можем да се заблуждаваме, че една академична общност може да създаде 100% подготвени кадри директно за практиката – т.е. на тях им е необходим период на адаптация към конкретиката на съответната фирма или на съответния бизнес. Но като цяло, смятаме, че можем да поддържаме разумен баланс между теоретична и практическа подготовка. И студентите имат възможност – защото това зависи и от тяхното желание, да се подготвят както концептуално, така и да придобият практико-приложни умения.

– По случай празника организирате научна конференция с международно участие „Традициите срещат иновациите“. Какви други инициативи ще се проведат?

– Пикът на честванията ще бъде в седмицата 27 – 31 октомври с препратка към 1 ноември – Деня на народните будители. Нямаме самочувствието на будители, но имаме самочувствието на хора, които допринасят за устойчивото развитие на нашето общество. Защото селското стопанство е сектор, който е в пряко взаимодействие и носи отговорност за качеството на околната среда, но и сектор, който е в пряка връзка с хранителната сигурност, с качеството на храните, оттам – със здравословното състояние на нацията. Нашите отговорности са много в това отношение.

Между 27 и 31 октомври ще започнем със среща на поколенията в Аграрния университет, защото трябва да отчетем приноса на хората преди нас. Тези, които

Снимка БТА

Доц. Боряна Иванова придобива магистърска и докторска степен по икономика и управление на селското стопанство в УНСС. От 2001 г. започва работа в Аграрния университет – Пловдив, като асистент. От 2012 г. придобива академичната длъжност „доцент“. Била е научен секретар на катедра „Икономика“, директор на Учебно-информационния център, а през мандат 2015 – 2019 г. и 2019 – 2023 г. е зам.-ректор с ресор „Учебна дейност и акредитация“.

Има над 40 публикации и участва в повече от 20 вътрешни, национални и международни проекта. Специализирала е в Германия, Франция, Румъния и Русия. През 2024 г. е избрана за ректор на Аграрния университет в Пловдив.

нискоразходно да се реши въпросът с този отпадък, така че да може да бъде използван за последваща преработка с цел фуражи и хранене на животни. Тоест колегите от Центъра работят наистина активно да се решават проблеми на бизнеса.

Към момента постоянният състав на Центъра е от пет души, като той още е в процес на установяване. Обявени са три докторантури, като тези изследователи ще работят на пълен работен ден по проблемите на дисертациите си. Те са пряко свързани с решаването на проблеми на обществото – извличане на вещества за производство на органични торове от утайките на пречиствателните станции за води.

Другото направление е усвояване на ресурси от биомаса. Има вече назначен много добър специалист по изкуствен интелект и работа с големи бази данни. На пилотно ниво съвместно с Пожарната разработваме софтуер за прогнозиране на рисковете. Тоест стараем се научната работа да бъде фокусирана към конкретни проблеми на различни партньори – държавни институции, общински институции и частен бизнес.

– Аграрните производители обръщат ли се към учени от Университета за изследвания и подкрепа?

– Аграрният бизнес е фокусиран върху стопански или икономически проблеми. Разбира се, част от тях са с технологичен характер. И тук основната ни комуникация е решаване на текущи проблеми. Било то от ентомологичен характер – нападения на различни неприятели, било то от фитопатологичен характер – справяне с болести.

Трябва да отчетем и това, че в борбата за опазване на околната среда сме обект на редица рестрикции по отношение на използваните препарати, на прилаганите практики и т.н., които изведоха на дневен ред проблеми с вредители и с болести, третирани активно в миналото с вещества, които са вредни и опасни. Сега трябва да търсим решение как да се справяме с тях по по-щадящ начин.

Всъщност това е една от сферите, в които много често нашите колеги се налага да дават консултации и да съветват земеделските производители. Което може да се каже, че до известна степен прави крачка и към сферата на иновациите. Тук имаме и сътрудничество по чисто внедрителски проекти, където се тестват нови технологични решения, нови сортове и препарати, предложени от бизнеса основно, за да можем ние, като неутрална страна и като авторитетен източник, да видим как се държат в реална среда. Така че това е второто основно направление, по което си сътрудничим.

са поставили основите, показали са пътя и върху чиито постижения стъпваме, за да можем да направим следващите крачки. За нас е много важно да дадем възможност на нашите студенти да се видят с хората, които са направили пътеката преди нас.

Разбира се, ще направим и среща на учени, които в момента се стремят да решават многото проблеми, засягащи сектор селско стопанство и рефлектиращи върху обществото.

В рамките на юбилейните чествания сме разположили и годишната среща на Европейския университетски алианс Unigreen, в който членува Аграрният университет.

Ще завършим седмицата с юбилейна церемония с концерт, на който ще удостоим с почетното звание „доктор хонорис кауза“ един от нашите изявени учени, преподаватели и администратори. Академичният съвет реши да връчим почетните символи на професор доктор на селскостопанските науки Димитър Греков като една от емблематичните личности на нашия университет.

В рамките на юбилейната година провеждаме много събития – публични лекции, младежки конференции, екологични форуми... И ще продължаваме. Фокусът е върху научните постижения в рамките на Международната конференция, интернационализацията и повишаване качеството на обучение в рамките на Европейския университетски алианс, ръка за ръка с постиженията на миналото, за да вървим към бъдещето.

– В навечерието на новата академична година в Аграрния университет бе открит първият в България Център за

чисти технологии и ресурсна ефективност на биомасата. Какви възможности дава той?

– Този център е изключително важен за нас – той е резултат от спечелен проект по ERA Chair. Центърът ще допринесе за това как по-добре българското висше образование да работи с родния бизнес. Не само Аграрният университет, а цялото висше образование все още не съумява да улови добре ритъма и връзката между наука и бизнес. Амбицията ни е да покажем как това се прави навън, и да пренесем добрите практики у нас.

Центърът има собствени изследователски цели и фокус, които засягат използването на биомасата по по-ефективен начин. Заедно с това има ясно набелязани цели да активизира сътрудничеството с бизнеса.

Колегите вече работят с ВиК – Пловдив, по пречистване на водата, въведоха експериментално във функционалност допълнителен филтър, който прави качеството на водата в съответствие с последните европейски регламенти. Нещо, което не е правено до момента. Водата се филтрира с активен въглен, амбицията на нашите учени е свързана със следващата стъпка – да направим ясни технологичните характеристики на тази субстанция и в партньорство с бизнеса да я въведем в производствен процес. Защото в България тя не се произвежда, а я внасяме.

Другата посока, в която се работи, е по оползотворяване на отпадъци от етеричномаслената индустрия, в частност преработката на розов цвят. Тъй като технологично проблемът не е решен, имаме виждане за това как сравнително лесно и

МУ – Пловдив, празнува 80 години с Панаир на иновациите

Изкуствен интелект „съживи“ първия ректор, който отпрати послание към своите следовници

Деляна ЛУКОВА

Симулатор на виртуална реалност за обучение на медицински специалисти при животозастрашаващи състояния и практически подходи в различни условия, близки до реалната среда при инциденти, бе представен на Панаира на иновациите по повод 80-годишнината на Медицинския университет – Пловдив. Всички факултети и звена на висшето училище подредиха щандове в Центъра по растителна системна биология и биотехнология, партньор на събитието. Медицинският симулационен тренировъчен център показва как работи и Super TORY симулатор – модел на новородено с анатомична и физиологична прецизност, която позволява да се тренират сложни алгоритми.

На щанда на Медицинския факултет бяха демонстрирани микроскопски препарати, а посетителите се запознаха с работата в лабораторни условия и визуализация на клетъчни структури. Факултетът по дентална медицина представи цифровите технологии в обучението. Преподаватели и студенти демонстрираха снемане на дигитални отпечатъци с интраорален скенер, представиха 3D принтирани модели на зъбни редици и протезни конструкции.

Снимка: Личен архив

Студентки, облечени в сестрински униформи отпреди век, съхранявани в музея на Университета, посрещаша гостите на събитието

Лечебни растения във вид на хербарии, колекция от етерични масла, използвани във фармацевтичната индустрия, ротационен вакуум изпарител с растителен екстракт и микроскопски наблюдения имаше на щанда на Фармацевтичния факултет.

Посетителите на щанда на Факултета по обществено здраве пробваха очила за виртуална реалност в помощ на обучението на медицински специалисти при работа с деца и на симулационна апаратура за студенти по здравни грижи. Демонстрирани бяха система за телемедицина и апарат за оценка на телесния състав.

На щанда на Медицинския колеж

беше вкусно, тъй като студентите от специалност „Диетично хранене“ презентираха изработени от тях здравословни изделия. А от специалност „Медицинска козметика“ демонстрираха терапия с ултразвук.

Департаментът по езиково и специализирано обучение подреди учебници, учебни помагала и експонати от Музея на медицината, а преподавателите раздаваха книгоразделители с крилати фрази на всички езици.

На изложението бе представена документалната фотокнига „80 години МУ – Пловдив“, която, заедно с фотокопия на поздравителни адреси

от 9 декември 1945 г., свидетелства за развитието и постиженията на Университета.

Щанд с архивни броеве имаше и едно от най-старите научни издания в България – списание Folia Medica, което датира от 1959 г. като официално издание на Медицинския университет – Пловдив.

Гостите на събитието – ректори, партньори, представители на съсловни организации, на държавната и местната власт, бяха посрещани от студентки, облечени в сестрински униформи отпреди век, съхранявани в музея на Университета.

Паралелно с Панаира на иновациите се проведе и Юбилейна научна конференция, която събра водещи учени, преподаватели и изследователи от страната и чужбина. Представени бяха доклади и научни разработки от катедрите на четирите факултета на МУ – Пловдив.

На тържественото честване присъства и президентът Румен Радев, който отпрати приветствие към академичната общност и студентите, че не само са съхранили традициите на Университета, но и ги надграждат чрез внедряването на нови технологии. Държавният глава допълни, че всеотдайността и духът на студентите в Медицинския университет в Пловдив дават оптимизъм за бъдещето на здравната система. От щанда на Студентския съвет получи като подарък 3D принтирано сърце.

Поздрав отпрати и министърът на здравеопазването Силви Кирилов, който приветства своите колеги преподаватели и международната студентска общност и изрази увереност, че Университетът ще продължава да надгражда традициите на предшествениците, следвайки високо ниво на обучение и научна дейност.

Ректорът проф. д-р Ангел Учиков връчи на президента и на министъра юбилейни плакети.

„Днес с уважение се прекланяме пред основателите – хора с визия, със смелостта да мечтаят, и с мъдростта да създадат институция, която да надживее времето. Благодарим на всички, които през годините са били част от развитието на Университета – преподаватели, студенти, служители, ръководители и партньори. Без вашия принос Медицинският университет – Пловдив, нямаме да бъде това, което е днес – един от водещите медицински университети в Европа“, каза в словото си ректорът.

Изкуствен интелект „съживи“ първия ректор на Медицинския университет – Пловдив. През 1945 г. проф. Георги Янков създава Пловдивския университет с Медицински факултет, на който застава начело. Проф. Янков говори с гласа на своя внук, който носи неговите имена, а в момента е ректор на Националната художествена академия.

Събитието завърши с 3D мапинг на фасадата на Центъра.

Бизнесът в сектора предпочита нашите kagru

От стр. 17

– В началото на годината подписахте Меморандум за сътрудничество с Обединени земеделски производители. Как ще допринесе той за обмена между образование, наука и практика?

– Това е една от сериозните организации на земеделски производители в България. При тях има представители от всички подсектори на селското стопанство и това ни дава възможности в две направления.

Първо, когато имаме нужда от земеделци, които да ни подкрепят – било с данни, било с полета, на които да проведем изследвания, винаги намираме помощ. От друга страна, те имат комплексна визия за проблемите на сектора, а тъй ние имаме учени, които работят в различни направления.

Имаме съвместен проект, подаден за обучение на земеделци, по който чакаме резултати. Налице са и предварителни разработки, които тепърва ще депозираме като проект на дейност. Част от техните членове започнаха да мислят за повишаване на квалификацията и съответно дохода, за да запишат бакалавърски или магистърски курсове, което е от полза за сектора и за цялото общество.

– Работите ли съвместно с чуждестранни университети?

– Разбира се. През мандата на предходния ректор – проф. Христина Янчева, направихме партньорства по отношение на двойни дипломи с университети, последното от които с Албания. Имаме по-стари с Полша, както и с 11 университета преди това по отношение на растителното здраве.

Но фокусът в момента е към Япония. Дори мога да кажа, че инициатива дойде от Университета „Ямагата“, като работим оперативно в момента по създаването на двойна диплома

в магистърска програма. Нашите японски колеги искат да активизират сътрудничеството с европейските университети. Много наши колеги са ходили на специализация в Япония. В момента имаме колеги, завършили докторски програми там и работещи в Университета. Водещото е желанието им да излязат на европейския пазар и да синхронизират своите учебни планове и програми с подготовката в европейското образователно пространство. Има разлики от административен характер, но те са преодолени.

Ние също има какво да научим от тях, защото се оказва, че те имат доста гъвкав подход в сферата на образованието и можем да заимстваме практики, които да направят Университета по-полезен за нашите студенти, магистри и докторанти.

– Може ли да дадете примери?

– Нашата образователна система залага на сравнително статични учебни планове. Гъвкавостта идва от възможността на студентите да избират, но в рамките на избираемите дисциплини. Докато в Япония практика е магистратурата да има по-общо наименование и има набор от дисциплини, от които те могат да изберат свободно. Там нямат задължителни дисциплини или имат примерно една или две за целия магистърски курс.

Останалият набор от дисциплини студентът избира индивидуално и работи в тясно сътрудничество с конкретен преподавател или екип от преподаватели. Тоест тяхната визия за магистратура се приближава доста повече до нашата визия за докторска програма.

Научноизследователският елемент е много по-засилен и обвързаността с конкретен казус или тесен обхват от проблеми е много по-силно изразена. Това дава възможност за по-точно профилиране, за по-висока мотивация, защото човек идва с ясна идея какво иска

да научи. А не с нагласата, че заглавието на магистратурата е добро, но вътре има малко зърно и доста плява.

Когато се опитваме да покрием широк спектър от студенти, винаги се получава така, че конкретният индивид има малка тясна полза. Разбира се, общият интелект и общите знания се формират, но при тях тази детайлизация е много успешно направена.

– Живеем в динамично време. Трябва ли да се направят промени, които са свързани с учебните програми? Трябва ли да се даде по-голяма индивидуалност?

– От позицията на своя опит – и да, и не. Когато студент влезе в университета, той не е в състояние да осмисли философията на учебния план. И много неща му се струват излишни. Разбира се, както казах преди малко, в рамките на един учебен план не можем да покрием тясно, фокусирано интересите на отделния индивид. Трябва да мислим в по-широк обхват. Често пъти от студентите слушаме: „Учим много излишни неща, това за какво ни е, това няма смисъл“.

Знаете ли, когато 25 години си работил в сферата, това ти дава възможност да се сблъскаш с различни ситуации, да си дадеш сметка, че учебните планове, отразявайки опита на миналото, неслучайно са в този вид. И залитането по динамиката ще лиши от смисъл и от последователност натрупването на знания при студентите, които обучаваме.

Но успоредно с това, както вие казахте, живеем в много динамично време. Мотивацията на студентите пада. Няма какво да се заблуждаваме – не намират смисъл в голяма част от нещата, с които ги занимаваме. И до известна степен може би са прави, защото, стъпвайки на прогнозите за това колко пъти ще сменят професионалното си поле, нормално е да им се струва статично нашето поколение.

И затова, мислейки за възможностите за промени, винаги търся, опитвам се да осмисля концептуално докъде е границата на необходимостта да се следва философията на учебния план, и откъде нататък да бъде свободата да избират, за да бъдат мотивирани. Но на ниво магистърски програми бях приятен изненада от подхода на японците. Защото можем да си го позволим и това ще повиши много качеството и мотивацията.

– В Политиката за развитие на Аграрния университет е заложено до 2028 г. 80% от учебните програми и дисциплини за бъдат актуализирани. Работите ли съвместно с бизнеса за реализацията на тази цел?

– Задължително трябва да се прави с бизнеса. Университетът и неговите преподаватели имат своите безспорни достойнства. Но без намесата на бизнеса оставаме капсуловани и често пъти отдалечени от реалната пазарна среда. Много пъти съм се шегувала, че трябва да се въведе със закон задължение след всеки пет години на шестата преподавателите от университетите да отиват за една година в реална работна среда.

Фундаменталната наука е много ценна, но фундаментални научни открития се правят веднъж на кой знае колко години, а проблемите на практиката са всекидневни. И ако не сме в състояние да даваме отговор на проблемите на практиката, тогава е много под въпрос защо претендираме, че сме експерти.

Затова обновяването на учебните планове и програми задължително трябва да се прави с бизнеса. Реално, ние непрекъснато обновяваме и променяме. Нещо повече, процедурите по акредитация, през които всеки университет минава, изискват от нас периодично да оглеждаме, прецизираме и обновяваме нашите учебни планове и програми. Така че в този аспект притеснения нямам.

В световното научно състезание има и български екип

Наши изследователи търсят как да заменят в батериите скъпия литий с евтиния натрий

Снимка Олег Попов

Носителят на тазгодишната Голяма награда „Питагор“ за цялостен принос в науката е проф. Радостина Стоянова от Института по обща и неорганична химия към БАН. Тя поставя основата за развитието на ново научно направление в страната – химията на материали за чисто и достъпно съхранение на енергия. Публикациите ѝ са цитирани над 5000 пъти и H-индекс 42. Специализирала е в Германия (в Геонститута в Байройт и в Университета в Марбург) и в Испания (в Университета в Кордоба). Била е гостуващ професор в Бордо, Франция. Ръководила е над 20 проекта с национално и европейско финансиране, автор е на патент за термоелектрични материали. През 2018 г. е удостоена с Наградата „Питагор“ за утвърден учен в областта на природните и инженерните науки и е сред първите топ 2% в класацията за водещи световни учени на Станфордския университет в област „Енергия“.

Зина СОКОЛОВА

Първото желание на проф. Радостина Стоянова като малка е да стане археолог. Но по-късно в училище се увлича по химията. Затова кандидатства в Националната природо-математическа гимназия „Акад. Любомир Чакалов“. След като я завършва, се записва във Факултета по химия и фармация на Софийския университет и там започва да се занимавам с научна дейност още от първи курс.

„Имах щастието да работя с доц. Румяна Дафинова. Тя ми даде пълна свобода да се занимавам с това, което желая. Първата ми задача бе свързана с получаване и анализи на луминофори“, казва проф. Стоянова.

Те представляват материали на базата на фосфати, които луминесцират и се използват в осветителните тела. В своите изследвания изследователката достига до известния стронциев оксалат, който се разлага при нагряване до стронциев карбонат. Оказва се, че полученият стронциев карбонат луминесцира, тоест излъчва светлина, без да е активиран с метални йони.

„И оттук възникна въпросът защо – спомня си проф. Стоянова. – Тогава единственият начин да отговорим на този въпрос, бе да се използва един съвременен апарат за тогавашното време – електронен парамагнитен резонанс. Той беше наличен тук в Института с ръководител д-р Симеон Ангелов. Доц. Дафинова ме свърза с него, а по-късно те станяха мои научни ръководители. Задачата беше отначало да се занимавам с електронния парамагнитен резонанс. Той всъщност е „братовчед“ на ядрено-магнитния резонанс, който се използва в медицината. Ядрено-магнитният резонанс изследва ядрата. Докато другият, както подсказва името, изследва електроните. Затова има някои особености и разлики в тях.“

Екипът учени доказва, че луминесценцията се дължи не на активатори на базата на метални йони, а на едни частици – анион-

радикали, които се получават в хода на разлагане на стронциевия оксалат. Това е темата на дипломната работа и по-късно и на дисертацията на Радостина Стоянова. Младият учен получава възможност през 1991 г. да посети Университета в Марбург, Германия. Там има много богата библиотека и добра база и тя успява да се запознае с много нови неща. Едно от тях е свойството на веществата да взаимодействат обратимо с литий.

„Това е едно специфично свойство. Обратимо означава, че литият може да се вгражда в структурата на съединението, след това по обратен път да се екстрахира от нея, без при това съединението да се разрушава. Структурата остава, като цяло, непроменена и този процес е в основата на литиево йонните батерии. Първата литиево йонна батерия е комерсиализирана през 1991 г. от фирмата „Сони“, благодарение на разработките на проф. Джон Гудинаф върху специфични оксиди, т.нар. литиево-кобалтови оксиди със слоеста структура“, казва проф. Стоянова.

Слоестата структура дава възможност литиевите йони лесно да се вграждат в нея и след

това лесно да я напускат, докато кобалтовите йони определят потенциала на взаимодействие с литиевите йони. Така функционира литиево йонната батерия: при заряд на батерията литиевите йони се екстрахират от литиевия кобалтит и се пренасят през електrolита към анодния материал, докато при обратния процес на разряд – литиевите йони от анода достигат оксида, където се вграждат в неговата структура. За тази си разработка – слоест литиев кобалтит, проф. Джон Гудинаф е удостоен с Нобелова награда по химия през 2019 година.

„Неговите изследвания са проведени между 1980 – 1985 година. И когато бях в Марбург, имах възможността да се запозная с тях и след това заедно с проф. Екатерина Жечева се насочихме да работим точно в тази област.“

Изследователският тандем започва да търси нови електродни материали за литиево йонни батерии. Радостина Стоянова заедно с проф. Жечева предлагат решение – част от кобалта, който е в литиево-кобалтовия оксид и сега е в познатите ни GSM апарати, да се замени с никел.

Причината за това предложение е продиктувана от това, че кобалтът е вреден и рядко

разпространен. Докато никелът има много предимства – по-разпространен е, по-евтин и дава възможност да се постигнат по-високи специфични капацитети при оксидите, тоест да се удължи времето за използване на батерията.

„Този слоест оксид нарекохме кобалт стабилизирани литиев никелат – казва проф. Стоянова. – Той по-нататък намери признание както от проф. Гудинаф, така и от професор М. Стенли Уитингам, също удостоен с Нобелова награда по химия през 2019 година.“

След 2000 г. интересът към литиево йонните батерии нараства неимоверно. Задава се въпросът дали литият, или водородът ще бъде горивото на XXI век, и до голяма степен се смята, че литият трябва да е отговорен за задоволяване на енергийните нужди на обществото. Литият е най-лекият метал и има специфични свойства, които го правят уникален, но той е много рядко и неравномерно разпространен. Намира се предимно в Южна и в Северна Америка, Австралия и донякъде в Китай. Това осъществява литиево йонните батерии. В подобни случаи е необходимо да се разработят технологии за

рециклирането им.

„На този етап тези технологии са скъпи, вредни и обезсмислят предимството на литиево йонните батерии – подчертава проф. Стоянова. – И оттук, особено след 2010 г., възниква основният въпрос – могат ли литиево йонните батерии да се заменят с по-евтини, но без да се прави компромис в характеристиките им. Такава батерия е натриево йонната и ние се насочихме към нейното разработване благодарение на опита, който имахме от литиево йонните батерии, тъй като механизмът им на действие е близък. Разликата е, че натрият е с по-голям йонен радиус спрямо този на лития и може да се вгражда и екстрахира от вещества със структури, различни от тези на литиевите съединения.“

Затова изследователите се насочват към тази тематика, която е конкурентна и може да се опише като едно световно научно състезание, в което участват най-креативните учени. Българският екип също участва. В резултат на своите изследвания успяват да идентифицират няколко класа електродни материали, които могат да се използват в натриево йонните клетки. Освен това конструират, но на лабораторно ниво, пълна натриево йонна клетка, т.е. без използване на натриев метал като анод, а с разработените от тях електродни материали. Тази натриево йонна клетка може да се зарежда повече от 2000 цикъла. Такава батерия може да съхранява енергия от възобновяеми източници. Натриево йонните батерии спрямо литиево йонните батерии имат още друго предимство – безопасността. Често литиево йонните батерии са отговорни за запалване на джиесемии, тротинетки, понякога и на коли.

Разработките на проф. Стоянова са свързани с химия на твърдото тяло, т.е. с анализ на тази структура. За тази цел е необходимо първо тези съединения да бъдат получени, после да бъдат охарактеризирани структурно, морфологично и текстурно. Изследванията се провеждат на такова ниво, че учените могат да достигнат до анализ на атомната структура на тези съединения. Нещо, което преди не са успявали поради липсата на апаратура.

„Всичко това е възможно благодарение на спечелени проекти – казва проф. Стоянова. – Финансирането е необходимо не само за съответните експерименти и апаратури, но тези апаратури трябва и да се поддържат. И не на последно място, да се стимулират и млади учени да работят с тях. Смятам, че в това отношение имам немалък успех. Заедно с мои колеги спечелихме проект по Програма ВИХРЕН, където съм водещ учен. Една от целите е да се създаде конкурентоспособен екип не само от извънни учени, но и от докторанти и студенти. Много се радвам, че вече и студенти работят заедно с нас.“

Натриево йонните батерии са по-безопасни

Литиево йонните батерии са разработени предимно от учени от Европа, Съединените американски щати и Япония, които преди 2000-ата година доминират на научната сцена. След това в научното състезание се включва Китай и днес те доминират на пазара за производство на литиево йонни батерии. Европа изпуска златен шанс, смята проф. Стоянова.

„В момента се надявам в България, като част от Европа, да имаме възможността да постигнем нещо ново в областта на натриево йонните батерии – казва тя. – Ето тук е нишата, която би позволила на нашата страна да се включи и в дългосрочен план да замени централите, работещи на въглища, с друг тип производство. Но за да може това да стане, трябва да има нужната система за съхранение на енергия. И това са тези натриево йонни батерии. Натрият е много по-разпространен – например солта на масата съдържа натриев хлорид. Освен това електродните материали за натриево йонните батерии не изискват използването на скъпия кобалт. При литиево йонните батерии, независимо от многото разработки и голямата конкуренция все още се използва кобалт в електродните материали. Особено при лаптопи, джиесемии и така нататък. А още повече, България се оказва страна, богата на манган. И ако искаме да не зависим ресурсно, тоест да се произвеждат електродни материали, без да разчитаме на други страни, това може да стане, ако отново се възобнови производството на манган от някои рудници.“

През последните години се насочихме и към хибридни литиево-натриеви батерии, така че да съчетаем предимства на литиевите и натриеви батерии, като елиминираме техните недостатъци. Но е нужно време и по-усилени изследвания, за да могат да се постигнат нужните характеристики.

Съюзът на физиките в България и фондация „Еврика“ организират национален конкурс за есе „Проф. Никола Балабанов“ за ученици и студенти на тема „Физик, от когото се възхищавам“. В Конкурса се включиха 98 ученици от 24 основни и средни училища, както и студенти от три висши училища, които в три възрастови групи представиха своите виждания по темата на Конкурса. Есетата са оценени от жури и са представени на Младежката научна сесия в рамките на 53. национална конференция по въпросите на обучението по физика на тема „Изучаване на квантова физика за устойчиво бъдеще: от учебната зала до индустрията“.

Медиен партньор на форума е Национално издателство „Аз-буки“.

По традиция вестник „Аз-буки“ публикува отличените творби.

Йоана Велкова, VIII клас, НУМСИ „Проф. Панчо Владигеров“ – Бургас. Специална награда за хармонична и поетична композиция от Националния фотоконкурс за ученици и студенти на тема „Невидимите сили на физиката“, проведен се в рамките на 53. национална конференция по физика

Физиката не е мистериозен свят

Антония Савова – IV курс, I място ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Научен ръководител – доц. д-р Тамара Драганова

Понякога срещите ни с дадена наука невинаги протичат така, както сме си представяли. Така беше и моят първи досег с физиката. Когато за първи път започнах да я изучавам, тя ми се струваше сложна, объркваща и дори плашеща. Въпреки че се стараех да разбера материала, не го правех с удоволствие, а по-скоро насилва. Формулите, законите и задачите ми изглеждаха като неразбираеми кодове, които не можех да разгада. Чувствах се несигурна и дори малко разочарована, защото очаквах нещо по-различно.

Но всичко това се промени, когато постъпих в гимназията. В осми клас срещнах учителката по физика, която изцяло промени моя поглед върху тази наука. Тя не беше просто преподавател – тя беше вдъхновение. Още от първите ѝ уроци усетих, че това няма да е обикновен предмет за мен. Тя обясняваше материала с такава лекота, че дори най-сложните теми изглеждаха напълно разбираеми. Всеки урок беше изпълнен с ентузиазъм, а нейният начин на преподаване ме мотивираше да уча с удоволствие. Тя не само ни преподаваше сухи факти, но и ни караше да виждаме физиката като част от нашия живот, като нещо, което е навсякъде около нас.

За първи път почувствах истински интерес към този предмет. Вече не учех, защото трябва, а защото исках. Започнах да влагам повече усилия, но не от задължение, а защото изпитвах удоволствие от това. Всяка задача, която преди ми се струваше непосилна, сега беше предизвикателство, което исках да преодолея. Господжата ми даде увереност, че мога да се справя, че физиката не е някакъв мистериозен свят, достъпен

само за малцина, а нещо, което всеки може да разбере, стига да му бъде поднесено по правилния начин.

Най-впечатляващото у нея беше, че тя никога не гледаше на учениците просто като на хора, които трябва да научат определения материал. Тя виждаше у нас потенциал, вярваше, че можем да постигнем много, стига да ни бъде показан правилният път. Тази вяра, този начин на преподаване и отношението ѝ към физиката и учениците направиха огромна промяна у мен. Благодарение на нея разбрах, че знанието не е тежест, а богатство, което трябва да ценим и развиваме.

С годините осъзнах, че именно тя ме научи на много повече от формули и уравнения. Тя ми показа как да бъда упорита, как да търся решения и да не се отказвам при първите трудности.

Тя беше истинско възхищение за целия ни клас – слънце, добър и сърцат човек с огромно търпение. Никога не отказваше да обясни нещо отново и отново, докато не бъде напълно разбрано. Тя създаде среда, в която не се страхувахме да грешим, а напротив – насърчаваше ни да опитваме, да мислим и да се развиваме. В нейно присъствие ученето не беше задължение, а радост.

Днес, когато се обръщам назад, осъзнавам, че тази среща с моята учителка по физика не само ми помогна да разбера предмета, но и ми показа колко важна е ролята на един добър преподавател. Тя ме научи, че с правилния подход и мотивация всичко може да се окаже много по-лесно и интересно, отколкото изглежда на пръв поглед. Именно затова тя е физикът, на когото се възхищавам.

Всяко нещо е чудо

Стоянка Йорданова – 10 клас, III място СУ „Хаджи Мина Пашов“, Сливен
Ръководители – Пенка Василева, Анета Стоянова

Алберт Айнщайн е един от най-великите умове в историята на науката. Той не само революционизира физиката със своите философски размисли и хуманитарни идеи, но със своите открития променя начина, по който разбираме Вселената, а личността му вдъхновява милиони хора по света.

1905 г. е известна като „чудотворната година“ на Айнщайн, защото тогава публикува четири революционни статии. Една от тях представя Специалната теория на относителността, която променя представите за пространството и времето. Най-известният извод от тази теория е формулата $E=mc^2$, която показва, че енергията и масата са взаимно свързани. Десет години по-късно, през 1915 г., Айнщайн формулира

Общата теория на относителността, която описва гравитацията не като сила, а като изкривяване на пространство-времето. Тази теория е потвърдена експериментално през 1919 г., когато е наблюдавано отклонение на светлинната сила.

Айнщайн обяснява как стават големите открития: „Допускаме – всички образовани знаят, че нещо е невъзможно. Но един невежа не знае. Точно той прави откритието“.

Айнщайн получава Нобелова награда за физика, но не за Теорията на относителността, а за обяснението на фотоелектричния ефект, което изиграва ключова роля в развитието на квантовата механика.

След като получава Нобел за физика през 1922 г., Айнщайн е най-популярният учен

и се захваща с най-фундаменталните въпроси – единната теория на полето и релативистката космология. Споделя идеята, че светът има не 4, а 5 измерения.

Освен велик учен Айнщайн е и активен общественик. Той е привърженик на мирния свят и се противопоставя на войната. През Първата световна война подписва писмо до американския президент Франклин Рузвелт, с което предупреждава за възможността нацистка Германия да разработи ядрено оръжие. Това води до започването на Манхатънския проект, който довежда до създаването на атомна бомба.

След войната Айнщайн става заместник на Принстънския институт за напреднали изследвания и до края на живота си продължава да работи по Обединената теория на полето – опит да свърже

всички физични закони в единна система. Алберт Айнщайн не е просто учен, той е символ на гениалността, любопитството и хуманизма. Неговите открития променят хода на физиката, а идеите му за мир и справедливост продължават да вдъхновяват хората и днес. Айнщайн ни напомня, че истинският прогрес идва от свободното мислене и смелостта да задаваме въпроси.

Айнщайн е символ на интелектуалното любопитство, нестандартното мислене и стремежа към истина. Той доказва, че въображението е също толкова важно, колкото знанието, че научните открития могат да променят света. Целият живот абсолютно доказва мисълта му: „Има два начина да изживееш живота си. Единият е, като мислиш, че не съществуват чудеса. Другият е, като мислиш, че всяко нещо е чудо“.

Ексцентричният изобретател и пророк

Цвятко Цветков – XI клас, III място СУ „Хаджи Мина Пашов“, Сливен
Ръководители – Пенка Василева, Анета Стоянова

Физикът, който ме вдъхновява, е Никола Тесла. Той е един от най-разпознаваемите учени, допринесъл за развитието на света с много изобретения и открития.

Роден по време на гръмотевична буря, точно в полунощ, Никола Тесла е като че ли орисан да живее между днешния и утрешния ден. Макар и ексцентричен, гениалният изобретател е и пророк – той предвижда мобилните телефони, радара, лазерните оръжия, изкуствения интелект, интернет.

Къде е интернет? Не е в кабел или компютър. Негова е идеята за безжична магия, която управлява електричеството. Наричат го „човекът, който изобрети XX век“ заради работата по електромагнетизма, налагането на променлив ток, разработката на асинхронния двигател.

Когато пристига в САЩ от Париж, има 4 цента в джоба, но не се притеснява – носи писмо, с което парижкият шеф го препоръчва лично на Едисон: „Познавам двама велики мъже на този свят, единият от тях сте вие, а другият – този младеж“. Тесла е на 28 години, пълен с идеи и работоспособност, има знания за електричеството и физиката, които Еди-

сон няма. Но те се сблъскват по две линии. Първо, Едисон залага на правия ток, а Тесла – на променливия. И второ, Едисон му обещава 50 000 долара бонус за подобрения по нова машина, но когато трябва да плати, му казва: „Младежо, нямаш представа от американското чувство за хумор“. И Тесла напуска.

Никола Тесла е странна птица. Паметта му е феноменална, знае цели книги наизуст, говори 8 езика. Обсебен е от числото 3 – винаги мие ръцете си три пъти, обикаля три пъти сградата, преди да влезе в нея, живее в стаи на третия или на 33-я етаж. Не само странности, но и загадки има около него. Нереализираните идеи на Тесла се свързват с безжично предаване на енергия на огромни разстояния, с „Филаделфийския експеримент“, с Тунгуския метеорит, с ефективен електромобил, с лъчево оръжие. Жените са луди по него, но той не ги забелязва и никога не се жени. Но е влюбен в гълъбца, която идва на прозореца му: „Обичах този гълъб, както мъжът обича жената, а и той ме обичаше“.

Но да разгледаме великите неща, които прави. През 1893 г. Тесла монтира 12 агрегата за променлив ток, за да освети Чикагското изложение, и когато президентът Гроувър Кливланд натиска копчето, светват едновременно

100 000 лампи. Този „Град на светлината“ изпълва с възторг 27-те милиона посетители и оттам нататък 80% от електрическите устройства, поръчвани в САЩ, са с променлив ток.

Идва следващата голяма поръчка и детска мечта на Тесла – да впрегне Ниагарския водопад. Съоръжението е сложно, работата отнема 5 години, но през 1896 г. токът потича към Бъфало, а в „Ниагара фолс“ пише: „Завъртането на превключвателя в голямата централа в Ниагара затвори верига, която накара реката да тече нагоре“. А когато генераторите на Ниагарския водопад достигат планираните 10, токът стига до Ню Йорк, пали светлини и движи железници. Тогава дори системите на Едисон се преобразуват, за да използват променлив ток. След тези величествени постижения, до смъртта си през 1943 г., Тесла се отдава на изследвания по високочестотното електричество, радиорадиопроизводството и други фантастични проекти. Повечето не се реализират, защото са в мащаб на цялата планета.

Бих искал и аз да бъда като Тесла, за да направя нещо, с което да ме запомнят и да мога да помагам на хората с част от своята душа, сърце и въображение.

Вдъхновен съм от Никола Тесла, защото е отдал живота си за развитието на науката и промяната на света!

*Заглавията са на редакцията.

Есетата се публикуват със съкращения

Момчил Стоянов

Петя НИКОЛОВА

Пътуванията, които оставят следа, не са просто промяна на мястото, а среща със смисъла – защо учим, възпитаваме и водим младите хора. Такова преживяване беше участието ми в делегацията на Сдружение „Младежки гвардейски отряди“ по Програма „Еразъм+“ с посещения в Рим и Ватикана“, казва за „Азбуки“ Мариета Христова – директор на Средно училище „Васил Левски“ в Елин Пелин.

Четиридневното посещение в Италия, проведено се в началото на октомври, се осъществява по програма за лидерски обучения, креативно и критично мислене. Визитата на 27 младежи – представители на младежките гвардейски отряди в България, и на техните ръководители заслужава внимание не само заради срещата с папа Лъв XIV. Да видиш отблизо Негово Светейшество, суверена на Ватикана, е емоционално преживяване. Има обаче още един важен момент, който впечатлява – отношението към държавните институции в Италия.

„Особено силно впечатление ми направи дълбокото уважение на италианците към техните институции – нещо, което започва още от училище. Това е гражданско образование в действие – когато младите хора растат с чувство за принадлежност и отговорност към обществото“, казва Христова.

Момчил Стоянов, другият представител от Елин Пелин в делегацията, ученик и част от XXII ученически гвардейски отряд към средното училище, споделя мнението на директорката, че всяка среща с представители на държавните институции е „урок по уважение, ред и почит към държавността“. И допълва разказа: „Посещението в

* Статията се посвещава на създателката на европейската програма „Еразъм+“ – италианката София Коради, починала на 17 октомври 2025 г. в Рим на 91-годишна възраст. Програмата е предоставила възможност на милиони млади хора да пътуват в други държави и да надграждат знания в професионалното образование и обучение, да развият езиковите и меките си умения в училищното образование, да учат в чуждестранни университети и да бъдат част от разнообразни младежки и спортни дейности.

Снимки Сдружение „Младежки гвардейски отряди“

Българската делегация с папа Лъв XIV

Урок по уважение и почит към държавността

Ученици и студенти на аудиенция при папа Лъв XIV благодарение на Сдружение „Младежки гвардейски отряди“ и Програма „Еразъм+“ *

Директорът на СУ „В. Левски“ – Елин Пелин, Мариета Христова

Президентството на Италианската република е един от най-запомнящите се моменти. В президентския дворец ни посрещна Пиетро Колапинто – съветник на държавния глава. Запознахме се с архитектурата и историята на сградата, с организацията, протокола и символите на италианската държавност.

Визитата продължи с

посещение на базата, в която се подготвят местните гвардейци

– живата емблема на страната. Те са с ръст над 190 см, носят доспехи и излъчват достойнство. Посетихме и Сената на Италианската република, министерствата на външните работи и международното сътрудничество, на труда и социалните политики, на образованието и на младежта и спорта“.

В делегацията, посетила Италия, участват и представители на българските държавни институции. Сред тях е и Таня Михайлова, началник на кабинета на министъра на образованието и науката.

Според д-р Денислава Ангелова, председател на сдружение „Мла-

дежки гвардейски отряди“, нашите държавни лица са били изключително подкрепящи и отворени да чуят мнението на придружаващите ги младежи. От своя страна, гвардейците са се впечатлили от италианските ведомства и откровено са им споделили това. Една от основните причините е работата на институциите в Италия с младите хора и фокуса върху тяхното развитие и бъдеще.

От Сдружение „Младежки гвардейски отряди“ разказват, че при посещението в Министерството на труда акцентът е върху социалното включване и как институцията помага на младите да намерят място на пазара на труда. Младежките политики, включването в доброволчески инициативи и бъдещето на спортистите са били в основата на разговорите и в Министерството на младежта и спорта. Особено впечатление на нашата делегация прави фактът, че в италианското Спортно министерство има гражданска служба, която предоставя възможност на млади хора от 18 до 28 години да работят в рамките на една година за държавата – в агенции и различни администрации.

Опознаването на държавната структура на Апенините включва

и присъствие на дебат в Сената на Италианската република. В Министерството на образованието заместник-министър Паола Фрасинети посреща гвардейците, ученици и студенти и дискутира с тях иновациите в сектора, ролята на гражданското образование и възможностите, които предоставя Програма „Еразъм+“.

„Не може да остане незабелязано едно от най-впечатляващите формирования в света – Швейцарската гвардия. Те приличат на ренесансово произведение на изкуството, с вековна традиция, неподвластна на времето – вечни и достолепни. Оттам си тръгнах различен, този ден остави дълбок отпечатък в съзнанието ми. Сега, когато погледна гвардейската си униформа, виждам, че тя също носи благословията на папата, а аз – отговорността да бъда достоен за нея“, изказва впечатленията си Момчил Стоянов. И споделя възхищението, което предизвиква у него близката среща с папа Лъв XIV:

„Най-вълнуваща за мен беше тържествената аудиенция на площад „Свети Петър“ при Негово Светейшество папа Лъв XIV. Той се обърна към нас, младите, с думи за единство, мир и надежда. Особено трогателен бе моментът, в който Светият отец благослови събралото се множество. Тогава разбираш, че си част от церемония, която чрез вярата в доброто е събрала хора от целия свят за обща молитва“.

За директора на СУ „Васил Левски“ в Елин Пелин преживяването също не минава без емоция.

„Аудиенцията при Негово Светейшество папа Лъв XIV беше вълнуваща среща, изпълнена с духовност и човечност. Чрез своето отношение към събралото се множество от цял свят той ни показва колко е важно да се уповаваме на добродетели като съпричастност, смирение, търпение и доброта. Всеки от нашата делегация следеше с вълнение всяка негова дума. Уверена съм, че младежите, които се докоснаха до него, ще запомнят тази среща като символ на човечност и вяра в доброто. Тя ще остане в сърцата им като

напомняне, че лидерството започва от вътрешната светлина

– от способността да бъдеш добър, да уважаваш и да вдъхновяваш другите чрез личния си пример“, споделя Христова.

След като през последните години Сдружение „Младежки гвардейски отряди“ работи усърдно върху ролята си на активен участник в международния младежки обмен, през 2025 г. става носител на акредитация, която гарантира устойчивост и дългосрочно развитие на проектите в сферата на младежките политики. Председателят д-р Денислава Ангелова получава много благодарности от участниците в делегацията, посетила Италия.

„Горда съм от младите гвардейци – някои все още ученици, други вече студенти. Те показват не само възпитание и ерудиция, а и грижа един за друг, отговорност и уважение към екипа. Вярвам, че това е резултат от последователна работа на д-р Денислава Ангелова, човек, който възпитава младите в дух на дълг, чест и добродетел“, казва и директорката на СУ „Васил Левски“ в Елин Пелин. За Христова визитата показва, че образованието, гражданското възпитание и лидерството не са отделни понятия, а взаимно свързани пътища към създаването на личности, които мислят, действат и носят България в сърцето си.

„Образованието на един млад човек се изгражда не само чрез знания, а и чрез добрия пример и подкрепящата среда – нещо, към което трябва да се стреми всеки лидер в образованието“, уточнява тя.

През периода 2025 – 2026 г. предстоят още две планирани от Сдружението визити по проекта – в Кипър и в Белгия.

Очаквайте и разговора ни с д-р Денислава Ангелова, посветен на акцентите в съвременното образование на младите хора и ролята на младежките гвардейски отряди.

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова

z.sokolova@azbuki.bg

д-р Диляна Кочева

d.kочева@azbuki.bg

Стефа Маринова

s.marinova@azbuki.bg

Боряна Трайчева

b.traycheva@azbuki.bg

Павла Котова

p.kotova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

Реклама и

разпространение:

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:

Белене – Ралица Господинова

088 7418349

Варна – Розалина Димитрова

088 339920

Велико Търново – Здравка Маслянкова

088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinstar@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Зина Соколова

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава

научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждозиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Огнеборците от Кюстендил с нов триумф в Ловеч

Учениците от ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ спечелиха XX издание на Турнира на младежките противопожарни отряди за преходната купа „Юлиан Манзаров“

Северина ДИМИТРОВА

Младите огнеборци от Природо-математическата гимназия „Проф. Емануил Иванов“ – Кюстендил, спечелиха за втора поредна година Преходната купа „Юлиан Манзаров“ от XX издание на традиционния есенен турнир на младежките противопожарни отряди „Млад огнеборец“ в Ловеч. Проявата е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси.

В Града на лозяците тази година 140 ученици от 14 училища в страната премериха знания и умения в дисциплините „Бойно разгръщане на състезателна пътека“ и „400 м щафетно бягане с препятствия“.

След оспорвана надпревара учениците от Кюстендил спечелиха златните медали с 1059,38 т., като подобриха постижението си от миналата година с 6 точки. За втора поредна година те триумфираха и в двете дисциплини на състезанието. След тях в генералното класиране се нареждат отборите на СУ „Пейо К. Яворов“ – Чирпан, с 1035,73 т., и на СУ „Васил Левски“ – Севлиево, събрал 1031,74 т.

Отборът на кюстендилската гимназия е в състав – Александър Йорданов (VI^A клас), Богомил Божилов (VII^B клас), Калоян Карамфилов (VIII^A клас), Мартин Георгиев (VIII^B клас), София Калвин (IX^B клас), Виктор Георгиев (IX^T клас), Димитър Помпулуски (X^B клас), Марин Спасов (X^B клас), Велизар Стоицов (X^B клас) и Християн Йорданов (XV клас). Те получиха своите награди от зам.-кмета на община Ловеч Цветелин Винчев.

Ръководители на отбора на ПМГ „Проф.

Снимка ПМГ – Кюстендил

Учениците от Кюстендил победиха и в двете дисциплини на състезанието

Емануил Иванов“ – Кюстендил, са Лилия Георгиева – учител по физическо възпитание и спорт, и младши инспектор Благой Везенков от РСГПБЗН – Кюстендил.

„Гордеем се с труда, дисциплината и смелостта на нашите ученици. Те показаха, че постоянството и отборният дух водят до успех“, споделиха те.

В надпреварата се включиха още тимове на СУ „Никола Й. Вапцаров“ – Айтос, Първо ОУ „Христо Смирненски“ – Провадия, СУ „Цанко Церковски“ – Полски Тръмбеш, ГПЧЕ „Йордан Радичков“ – Видин, СУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Козлодуй, СУ „Васил Левски“ – Роман, СУ „Георги Бенковски“ – Тетевен, ОУ „Христо Никифоров“ – Ловеч, ОУ „Максим Горки“ – Левски, ОУ „Никола Икономов“ – Разград, и 101. СУ „Бачо Киро“ – София.

Турнирът се провежда в памет на 18-годишния Юлиан Манзаров от Свищов, който

загива, спасявайки свои съученици след пътна катастрофа край р. Лим в Република Сърбия на 4 април 2004 година. „Нека неговата саможертва и героизъм, отдаденост и човешко отношение бъдат пример за всеки от вас и да носите силния му дух“, заяви на състезанието зам.-кметът на община Ловеч д-р Алдин Начков.

„В момента около 3300 ученици в цялата страна са ангажирани в младежки противопожарни отряди“, съобщи гл. инспектор Александър Дамянов, началник на сектор в Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“.

Надпреварата се осъществява по проект на Българската федерация за пожароприложен спорт, а съорганизатори са Главната дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ – МВР, Регионалната дирекция в Ловеч, Националният дворец на децата, фондация „Ангели от Лим“ и Община Ловеч.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

В практиката често се бъркат понятията „трудов стаж“ и „професионален опит“, въпреки че имат различно правно и практическо значение. Разграничаването им е важно както за работниците и служителите, така и за работодателите – то влияе върху правата по трудов договор, размера на възнагражденията и възможностите за професионално развитие. По-долу ще обясним какво означава всяко от двете понятия и защо е важно да не се смесват.

Защо е важно да разграничаваме трудовия стаж от професионалния опит

Трудов стаж по смисъла на Кодекса на труда е времето, през което работникът или служителът е работил по трудово правоотношение, доколкото друго не е предвидено в Кодекса на труда или в друг закон, както и времето, през което лицето е работило като държавен служител. Трудов стаж е и времето, през което е изпълнявана държавна служба или работа по трудово правоотношение според законодателството на друга държава – членка на Европейския съюз, в друга държава – страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или в Конфедерация Швейцария, както и времето на заемане на длъжност в институция на Европейския съюз, удостоверено с акт за възникване и за прекратяване на правоотношението.

В допълнение е необходимо да се имат предвид и разпоредбите на закона, регламентиращи случаите:

- при които времето по трудово правоотношение се признава за трудов стаж, без работникът или служителът да е работил;
- признаване на трудов стаж при недействително трудово правоотношение;
- при които времето, през което не е съществувало трудово правоотношение, се признава за трудов стаж.

Трудовият стаж е юридически факт, с настъпването на който възникват определени права на работника или служител, напр. правото на ползване на платен годишен отпуск, на допъл-

нително възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит, обезщетение при прекратяване на трудовото правоотношение поради болест, обезщетение при прекратяване на трудовото правоотношение, след като работникът или служителът е придобил право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, т.е. с този вид стаж е свързано придобиването и упражняването на определени права по трудовото законодателство.

Придобиването на професионален опит е постоянен процес на повишаване на професионалната квалификация на работника или служител в процеса на труда при изпълнение на възложената работа, учейки се в нея и чрез нея, и като натрупва по този начин нови професионални знания и практически умения. „Придобитият опит“ се състои в придобиване на нови знания, умения, сръчности, рефлексии, с които изпълнението на работата става по-сигурно, по-качествено, като тези нови знания и умения допринасят по-голяма резултатност и полза на работодателя. Чрез придобития опит се повишава качеството на предоставената работна сила от работника или служител на разположение на работодателя за ползването ѝ при полагането на труда. С неговото придобиване се изпълнява и призивът на Европейския съюз „обучение през целия живот“.

Справка:

чл. 352, чл. 353 и чл. 354 от Кодекса на труда.

ПОЛУПРОВОДНИКОВ ПРИБОР УЧРЕЖДЕНИЕ ПРЕДСТАВЛЯВАЩО НЕЧУМ ИНТЕРЕСИ	СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ВЪЗХВАЛА ГЕРОИНЯ ОТ „САЛЕМСКИТЕ ВЕЩИЦИ“	ОГРАДА ОТ ДЪСКИ МАРКА ПОЛСКИ АВТОМОБИЛИ	ГЕРОИНЯ ОТ „ИЗГУБЕНИ ИЛЮЗИИ“ ЕДНА ОТ АЛИМЕН- ТАРНИ КИСЕЛИНИТЕ	НАУКА ЗА МОРАЛА РУСКИ ТАНКОВЕ	РОМАН ОТ СТЕ- ФАН ЦВАЙГ АМЕРИКАН- СКА ФИЛМОВА НАГРАДА	УНГАРСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР	ИМЕ НА ИНТЕРНЕТ САЙТ РУСКИ АВТОМОБИЛИ	СПИРАЛОВИД- НО НАВИТ ПРОВОДНИК	ГОЛЯМО ПОМЕЩЕНИЕ
ПЬЕСА ОТ АРТУР ШНИЦЛЕР ЕДИН ОТ МЕСЕЦИТЕ	ИНДИЙСКИ ПИСАТЕЛ - „СКИТНИК“ НАРУШИТЕЛ В КОМПЮТЪР. СИСТЕМА	ХУДОЖЕСТВЕ- НО ЛЕТОПИС- НО ПРОИЗВЕ- ДЕНИЕ ПОМЕЩЕНИЕ ЗА АУТОПСИИ	МАРКА ШВЕЙЦАРСКИ ЧАСОВНИЦИ БЪЛГАРСКИ ЦАР (893-927)	РАЗКАЗ ОТ Д. ЦОНЧЕВ ЕДНА ОТ ЧЕТИРИТЕ БОИ НА КАРТИТЕ ЗА ИГРА	ИЗКУСТВЕН МЕЖДУНАРО- ДЕН ЕЗИК	ПУСТИННО ЖИВОТНО ГЕРОИНЯ ОТ БАЛЕТА „ЛЕБЕДОВО ЕЗЕРО“	ВИД МАЛКО ХЛЕБЧЕ ПОЛУ- СКЪПОЦЕНЕН КАМЪК	ЯПОНСКА ПАРИЧНА ЕДИНИЦА РИСУВАН ОБРАЗ НА СВЕТЕЦ	СИМФО- НИЧНА ПОЕМА ОТ М. БАЛАКИРЕВ
ГОДИШЕН СЕЗОН	ПОЕТИЧНО СЪЗВУЧИЕ СТИХОТВО- РЕНИЕ ОТ Н. КЕХЛИ- БАРЕВА	ИНДИЙСКИ ДЪРЖАВНИК (1889-1964) ГЕРОЙ НА Й. ИОВКОВ ОТ „ВРАЖДА“	ОВАЛНИ МИНЕРАЛНИ ОБРАЗУВА- НИЯ ЕЧЕНЕ, ЕХТЕНЕ	РУСКИ ПОЕТ (1895-1925) ПРИМАМКА, КЛОПКА	ДРЕВНО- РИМСКИ ПРОЗАИК ГЕРОЙ ОТ ФИЛОСОФС- КИ НОВЕЛИ	МУЗИКАЛНА СКОБА ГЕРОЙ ОТ ФИЛМА „ИЗВЪН- ЗЕМНОТО“	ВАЛЕЖ ВЪВ ВИД НА БЕЛИ ЗВЕЗДИЧКИ РУСКИ ХУДОЖНИК (1817-1875)	ЩУРМ ЕЛИПСО- ВИДНО ОЧЕРТАНИЕ	ОГЪРЛИЦА
ПОВЕСТ ОТ ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ГРАД В УНГАРИЯ ПЕПЕРУДА- ВРЕДИТЕЛ ПО ВЪЛНА	ЧАСТ, ДЯЛ, ПРОЦЕНТ ИТАЛИАНСКИ ЖИВОПИСЕЦ И ГРАФИК (1881-1966)	РОБСТВО РЕКА В ИТАЛИЯ	ВИД ВЪРБА ЕСТОНСКИ ПИСАТЕЛ (1911-1983)	ФРЕНСКИ ВЕСТНИК ПОВЕСТ ОТ Р. РОЛАН	ИГЛОЛИСТНО ДЪРВО ГЕРОЙ НА П. СЛАВЕЙКОВ ОТ „РАЛИЦА“	ДРЕВНА ОБЛАСТ НА БАЛКАНИТЕ	ПОСТ ВЪВ ФУТБОЛА	
МАРКА ЮЖНО- КОРЕЙСКИ АВТО- МОБИЛИ	БЪЛГАРСКА ЕСТРАДНА ПЕВИЦА	ОСНОВНА ЧАСТ ОТ КОРПУСА НА САМОЛЕТ ПЛАЩАНЕ В БРОИ	КАЗАШКИ ПРЕДВОДИ- ТЕЛ СПОРТНО ОБЛЕКЛО	ЕЗЕРО В ЕЙРЕ ЧЛЕН НА МЕЖДУНА- РОДНА МЛА- ДЕЖКА ОРГА- НИЗАЦИЯ	ОПЕРА ОТ ДЖ. ВЕРДИ УРЕД ЗА ПРОИМВАНЕ НА ВЪТРЕШНИ ОРГАНИ	БЪЛГАРСКИ КОМПОЗИТОР И ДЖАЗМУЗИ- КАНТ РУСКИ САМОЛЕТИ	ДЕБЕЛ, НЕ- ПРОМОКАЕМ КАРТОН СКЛАДОВО ПОМЕЩЕНИЕ В ЖИЛИЩЕ	ГЕРОИНЯ НА ВИКИ БАУМ	МАРКА ДЕТСКО АДАПТИРАНО МЛЯКО
ГРАД В СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ ЧЕШКИ ПИСАТЕЛ (1883-1923)	ЗАБАВНО, ШУМНО ЗРЕЛИЩЕ ЕСТОНСКИ ШАХМАТИСТ (1916-1975)	ФР. ЕСТРАДНА ПЕВИЦА (1915-1963) ЧЕШКИ ПИСАТЕЛ - „АМЕРИКА“	НЕПЪЛНОЦЕ- НЕН ЗАМЕСТИТЕЛ НОВЕЛА ОТ ИЛИЯ ВОЛЕН	ГИГАНТ, ВЕЛИКАН ПАРИЧНА ЕДИНИЦА В ИРАН	МАЛКА ЧАША ЗА АЛКОХОЛ СТИЛНА ЛИТЕРАТУРНА ФИГУРА	ЛИРИЧЕСКО СТИХОТВОРЕ- НИЕ ИТАЛИАНСКИ КОМПОЗИТОР (1602-1676)	ЖИВОТИНСКА ПОДКОЖНА МАЗНИНА НАРОД НАРОДНОСТ	ДРЕВНОГРЪЦ- КИ ФИЛОСОФ (427-347 ПР.Н.Е.)	ШУМЕРСКА БОГИНЯ НА ПЛОДО- РОДИЕТО
ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ	ВИД БЪРЗ ТАНЦ
СТОЛЕТИЕ МЮСЮЛМАН- СКИ ДВОРЕЦ	ДЪЛЖНОСТНО ЛИЦЕ В СПАРТА СТЪКЛЕНА ЛЕКАРСТВЕНА ОПАКОВКА	ГЕРОЙ НА ВАГНЕР ОТ ЛЕТЯЩИЯТ ХОЛАНДЕЦ	ШВЕДСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР ГЕРОЙ НА А. АДАМ ОТ „АКО БЯХ ЦАР“	МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „СЕАТ“ АФРИКАНСКО ПИГМЕЙСКО ПЛЕМЕ	ОТГОВОР, ОТЗИВ	ПСЕВДОНИМ, ОБР. ПРИ ЧЕТЕНЕ ОТЗАД НАПРЕД	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ
ГРАД В ЛАТВИЯ	ГЕРОЙ НА ВАГНЕР ОТ ЛЕТЯЩИЯТ ХОЛАНДЕЦ	МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „СЕАТ“ АФРИКАНСКО ПИГМЕЙСКО ПЛЕМЕ	ОТГОВОР, ОТЗИВ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ	ПЪРВОБИТНО ОРЪЖИЕ
СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ	СОЛ НА ПИКОЧНАТА КИСЕЛИНА ГРАД В ИСПАНИЯ
ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ	ПЯЯКООБРА- ЗЕН ВРЕДИ- ТЕЛ

РЕЧНИК: АПЕ, ЕВ, МТК, НЕРА, СИМА, СОКА

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: "Любовен еликсир". Език. "Тезей". Ширит. Ишлеме. Делон (Ален). Метод. Трактат. Нер. Наниз. "Алено". Рив (Клара). Мария. Драма. Дот. Рабле (Франсоа). Плака. Муза. Запетая. "Ирена". Менам. Анет. Анита. Хата. Сплав. Петно. Донован (Джейсън). Лар (Питер ван). "Витес". Бемол. Сач. Тирол. Данов (Христо). Гал. "Калос". Петит. Доде (Алфонс). Митеран (Франсоа). Зокум. "Шогун". Нагар. Парад. Немо. Талес. Марин. Капиляр. Рил. Минев (Мирослав). Берое. "Ася". Талев (Димитър). Лафет. Рам. Възел. Филиз. Дега (Едгар). Набоков (Владимир). Такер. Балан (Милко). Педал. Белот. Дикенс (Чарлз). Бесон (Люк). Казак. "Орли". Сор. Орган. Ария. Кер (Джон). Революер. Газопровод. Нед. Омара. Арад. Ана. Отвесно: Лютеница. "Планинарска песен". Белев (Гьончо). Палач. Талия. "Бесове". Дозор. Ренар (Жул). Кегел. Водород. Вен (Джон). Матев (Павел). Тарас. Тъкан. Кей. Набат. Вилар (Жан). Мазол. Ово. Марля. Пирон. Милев (Гео). Крем. Решение. Аетос. Панел. Багра. Лития. "Интел". Зарев (Панталей). Теза. Чироз. Принс. Порив. Фаланга. Кид. Длето. Декан. Ликок (Стивън). Ост. Арана. Батуд. Балет. Аза. Тлака. "Деним". Кефир. "Орор". Трирема. Хомот. Нарез. Дрипа. "Шана". Манов (Емил). Шепот. Билард. Делко. Метол. Домие (Оноре). Даки. Зет. Дунав. Гогол (Николай). Реле. Ква. Чимароза (Доменико). Амаду (Жоржи). Ятаган. Еон. Кет. Тамян. "Ленор". Мансарда.
-----------------------------	---

АБОНАМЕНТ 2025

Днес в броя

Фонд „Научни изследвания“ отплати 22 успешни проекта в 11 области

АЗ-БУКИ

НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТИЗАН ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Наг 3100 зрелостници на годишната матура

2780 лв. за асистент във висше училище

Министерският съвет удвоява нормативите за издръжка на един студент в общи 48 професионални направления

2780 лв. за асистент във висше училище

Министерският съвет удвоява нормативите за издръжка на един студент в общи 48 професионални направления

В моето **НАЦИОНАЛЕН ФОТО** **училище**

АЗ-БУКИ е най-хубаво

Снимката е участник в деветото издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“, организиран от „Аз-буки“. Автор **Изабел Топурова**, ПГ по текстил и моден дизайн – Варна

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за X издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

- Първа възрастова група (I – VII клас)
- Втора възрастова група (VIII – XII клас)

Категориите във втора възрастова група са три:

- „Улови мига в училище“ (репортажна снимка, която показва емоция, действие или важен момент от училищния живот).
- „Героите на моето училище“ (портретна фотография – снимки на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище).
- „Снимка с история“ (към снимката да бъде приложена кратка писмена обосновка – в няколко изречения участникът разказва историята, която стои зад кадъра).

Авторски творби се приемат до 10 ноември 2025 г. на адрес konkurs@azbuki.bg.

Не забравяйте да уточните в коя възрастова група кандидатствате (ако е във втора възрастова група, посочете и категория).

Подробните правила за участие са публикувани на www.azbuki.bg.

Победителите ще бъдат обявени през декември 2025 г.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2026 г.

Ученическите творби ще бъдат публикувани в изданията на „Аз-буки“.

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Красива заплаха в САЩ

Насекоми с червени и сиви крила на точки се пълзят по тротоарите, katerят се по растения и пълзят по сгради в САЩ. Става дума за суринамската фенерна муха (*Lucota delicatula*), известна още като алигаторен бръмбар. Поради ярките им цветове се е смятало, че светят в тъмното, откъдето идва и името им. Произхождат от райони в Китай, Индия и Виетнам. Повече от десетилетие тези насекоми си проправят път през средноатлантическата и североизточната част на САЩ. Проучванията показват, че биха могли да достигнат Калифорния в обозримо бъдеще.

Вероятно първите яйца са пристигнали с пратка с камъни за озеленяване в окръг Бъркс, Пенсилвания, през 2012 г. Но насекомите са открити едва през 2014 г. Досега са установени популации в 17 щата. Техният брой и разпространение нарастват. Намерили са много растения, с които да

Снимка USDA – ARS от Стивън Осмус

се хранят.

„Когато за първи път дойдох в Пенсилвания, нямахме представа какво ще се случи – казва Матю Хелмус, еколог в Университета „Темпъл“ във Филаделфия. – Те ядяха всичко.“

Изследователите са установили, че макар пет-

нистите фенерни мухи да смучат сок от много видове растения, малко от тях умират. Но тези същества имат особен афинитет към две. Едното е райското дърво – инвазивен вид от Китай, пристигнал в САЩ в края на XVIII в. и широко разпространен в много час-

ти на страната. Другото е лозата. Нашествието от петнистите насекоми може да унищожи лозите. Затова районите, отгледащи грозде, в които все още не са забелязани тези насекоми, включително Калифорния, Вашингтон и Западна Пенсилвания, са в повишена готовност за нашествието.

Петнистите насекоми бродят по тротоарите, затова стъпването им на място се е превърнало в популярно занимание сред градските жители.

Изследването на биологията на петнистото фенерче и взаимодействията му с други видове разкрива нови начини за контролиране на неговото разпространение. Докато изследователите картографират къде биха могли да се появят следващите популации от тези насекоми, естествените хищници и патогени са сред инструментите за ограничаване на разпространението им и щетите по лозата.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА

Българско научно-теоретично и методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ

в година XXX, в киевля 1, 2021

ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-теоретично списание
в година XX, 2012 г. киевля 1

Философия

Българско научно-методическо списание
в година XXI, 2012 г. киевля 1

Чуждоезиково
ОБУЧЕНИЕ

Научно-методическо списание
в година XXXIX, 2012 г. киевля 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

42

23 – 29 октомври 2025 г.

Ризата – атрибут на ритуализираната дейност

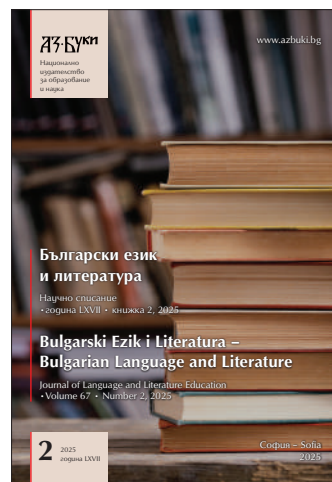
Откъс от „Ризата и смъртта“

Гл. ас. д-р Здравко Дечев

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Предпогребалното обгрижване на мъртвия в българската фолклорна култура разкрива особена връзка между дрехата/ризата и тялото/плътта. Измиването и стъкмяването в чиста дреха (бяла риза) са действия, присъщи за живите и задължителни за мъртвите. Всяка извънредна грижа за дрехата и тялото в народната ни култура обикновено се възприема като отграничаваща профанното (делничното, обичайното) и сакралното (празничното, необичайното) в света на живия. Ежедневното мъжко-женско обличане е съпътствано от наличието на дрехи по даден празнично-обреден повод. Преди обаче да се влезе в ритъма на това знаково делнично-празнично (пре)обличане, трябвало да се осигури първата ризка – както за момчето, така и за момичето, защото „за старите българи за облечено се приема дете, което вече носи ризка. Преди това новороденото се смята за голо...“ (Zhivkov 2000, p. 245). Така приживе ризата (дрехата) е най-вече „основание за това да бъдем публични, да сме част от всекидневието (Zhivkov 2000, p. 214)“, защото голотата е „белег за природност, отвъдност, хаос... голото е човешкото нечисто, слабо, уязвимо... грешно, което в човешката общност трябва да се покрива и прикрива... (Elchinova 1995, p. 53)“. Да не забравяме и това, че народът ни „по дрехите посреща“ и чрез тях формира предварителните си социално-антропологически нагласи към ближния. Неслучайно например в повестта „Българи от старо време“ Каравеловият „разказ“ за Хаджи-Генчовите стари шалвари прераства в цяла „етнография“ (Karavelov I, 1965, p. 184), та дано се побере същностното за образа. Не може според настоящия повод да не изкараме сред „безкрайните гащи“ (Vazov VII, 1976, p. 39) на Вазовия хаджи Ахил и ония негови шалвари с „доволно съмнителен артистически вкус“ (Vazov VII, 1976, p. 40), които са с „важна роля в съществуването на героя“ (Vazov VII, 1976, p. 40). Подобавашо е да попривършим беглите си в случая позова-

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Списанието се реферира
и индексира в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христозова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 2/2025:

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Телемахия: съвременният дебат върху „Митът за Одисей“ / Камелия Спасова

Шест тезиса към две съвременни литературни истории / Ноеми Стоичкова

Ризата и смъртта / Здравко Дечев

Писателската мемоарна памет за Йордан Йовков – варианти на помнене / Теодора Кашилка

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Към въпроса за инвариантното значение на преизказните глаголни форми в обучението по български език в средното училище / Васил Стаменов

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Принципни положения относно обучението по български език като втори – когнитивни, психолингвистични и невролингвистични ракурси / Живка Колева-Златева

МЕТОДИКА

За един рефлексивнокритически подход спрямо дигиталните технологии в обучението на бъдещите учители по български език и литература в епохата на конвергентни технологии / Наталия Христова

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Своеобразие на подходите в обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен – резултати от изследване / Нели Иванова

ОПИТЪТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Анализ на осведомеността на учителите за съществуването на професионални блокове на учители по български език и литература. Ползи и използваемост / Диляна Бобокова

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

New Directions for the Bulgarian Humanities (Tasheva, Iveta. *Medical Humanities. Subject Matter, Terminology, Translation.* Sofia, 2022) / Daria Karapetkova

„Морфологична (не)категориалност“ – интердисциплинарни поскоки на функционалността / Тенчо Дерекювлиев

вания за това как дрехата биографизира човека приживе, с ония, дето Ботевият лирически аз вижда като *сюртуци* и *ресй* (стих. „Елегия“). По ботевски може да заключим, че в никое време и по никакъв повод дрехата всъщност не е „правила“ човека човек. Тя си остава, ако се обърнем към написаното от Иван Хаджийски, „нашето разширено „аз“ (Hadzhiyski II, 2002, p. 141) и оправдано в Ботевата „Елегия“ облеклото на чорбаджии и духовници се оказва просто контур на едно пошло съществуване, което не може да се мери със социален или с религиозен авторитет. И ако изведените вече акценти ни провокират да мислим какви са знаковите измерения на дрехата за тялото на живия с оглед на „мястото, което то заема (във физически и социален смисъл), и уместността (съответно неуместността) на поведението“ (Nikolova 2001, p. 13), то не по-малко важна според народната ни култура е и публичността на мъртвия, зададена чрез дрехата, защото тя вече има и други основания, освен придобитите по време на живеенето. Образно казано – Смъртта има своя премяна. Преди обаче да подходим към пре(ос)мислянето на „дрехата/ризата“ на смъртта, е нужно да подчертаем, че обличането на мъртвия в известна степен дублира функцията на дрехата за живия и защитава тялото от онази негова природност/непубличност – голота, за да го приобщи към повсеместното разбиране за принадлежност към земното. Посредством дрехата мъртвият (в предхристиянските и в християнските предпогребални грижи) остава всъщност посвоему свързан с присъщите за живота топлина и цялост. Дрехата, поне временно, изтласква ужасяващото за живия мислене за неизбежното смъртно разтление на тялото. Телесността все още има свои граници – пространствено удържани чрез дрехата. Така човекът, макар да е освободил душата си, по особен начин все още е. Може да си позволим твърдението, че в смъртта човекът остава човек именно чрез дрехата. Тя скрива поразеното от смъртта тяло и ни кара да възприемем мъртвия като приобщен и към света на живите, макар че фолклорната ритуална предпогребална система изисква разграничение на мъртвия от живите. Отделянето му е представяно, по народному казано, като стъкмяване на мъртвото тяло „за път“. След настъпването на смъртта е особено важно да се запали свещ, за да свети по пътя му към вечния дом. Подготвят му и „пътнина“ – хляб за из път. Сред народа ни умирацията/мъртвият е назоваван „пътник“ може би с ясно съзнание, че движението е присъщо само на смъртния. И не се допуска в онзи „път“ нещо да липсва на незавърщащия се.

Важно повсеместно задължение на живите към „пътника“ е и измиването на тялото му. Ритуалното измиване е действие, което означава прехода и при живите, и при мъртвите. Йордановденското измиване например бележи края на т.нар. от народа ни „погани или мръсни дни“ (6 януари), чието начало е от Божич (25 декември, Коледа). В това време на преход се прилагали защитни действия, които да гарантират доброто ново начало. Измиването (окъпването) на река, извор или езеро било за здраве, за лекуване на болните и недъгавите, за хубост (разбира се, преди всичко на момите, които ритуално измивали лицата си). Не по-малко важно е, че ритуалното измиване на тяло-

то през този ден уподобява кръщението на божия син чрез потапянето му във водите на река Йордан. Акт, който символично означава, че „той отново се ражда“ (Dyakov 2013, р. 26). И неговото повторно рождение „съвпада с езическите представи за раждането на новия годишен цикъл, за излизането от периода на хаос, който разделя старата от новата година“ (Dyakov 2013, р. 26). В съответствие на това (по)раждане на новото „отпътуването“ на смъртника преминава през очистването от старото/земното. Нещо повече – *чистото* (спрямо мъртвото или живото тяло) е „сред най-красноречивите проявления на невъзможността да се мисли за тялото извън връзката му с душата и духовното. Затова то има широк смислов обем – от хигиена, физиологично пречистване на тялото до нравствена чистота и пречистване. Най-често срещаният синоним на „чистота“ е „почит“, „уважение“... Антоними на „чистота“ са „голата“, „разврат“, „грях“...“ (Elchinova 1995, р. 44). В този ред на мисли и обновата чрез водата, и обличането на мъртвия в нова риза/нова дреха ритуално поддържат различните измерения на чистотата на тялото, за да е нов човекът в новия си дом/свят. Чистотата в случая е граница и не бива да се пренебрегва или прекрочва. Тя охранява различните светове и в някаква степен нормализира тялото на мъртвия за живите. Тяло, което кодира особена двойственост и едновременно *е* и *не е* човекът, защото *чистотата* и дрехата му са своеобразни „веществени доказателства“ за това, че човек трябва да (ре)конструира себе си в смъртта. Ето защо да бъде чисто и с чиста/изпрана/бяла риза за тялото на мъртвия, може да е равнозначно на полагане в сферата на празничното, което съпътства делника на живите. Празник е всяка преходност, която бележи благодатно ново начало. „Празнува се“ и смъртта, не само защото е освобождаване от тегобите на тленното и от неизбежността на греховното. Всеизвестно е, че в пределите на възрожденската ни словесност обличането в чиста/бяла риза „празнично“ означава и саможертвената смърт. Сред народнопесенните варианти отеква хайдушката предсмъртна заръка към зълва/снашица/либе: „... кат щат да ме обесят, / ризата да ми операт, / перчема да разрошат, / че ми е драго, ... / кога юнак обесят, / ризата да му се белей, / перчема да му се вее“ („Хайдутин на бесило“) (BNPP VII 1981, р. 187). Без своето „празнично“ облекло юнакът не би могъл да срещне смъртта, щом тя изземва ролята на пожеланата *спътница*: „... водат ма да ма оженат / за една млада-младица: / тънки конопе кумове, / орлите ми са сватове, / гарване ми са девере, / свахите ми са свраките“ („Хайдутин отива на бесило“) (BNT II 1961, р. 585). В пристъпването към смъртта по този начин изборът на дреха е предопределен и съответства на празничното одяжание. Не подсказва ли това и онзи момент от Ботевото стихотворение „Пристанала“, когато „... сред юнаци, сред дружина / и Стоянка се белее / в прегръдките у Дойчина“ (Botev I, 1998, р. 31)? „Белеенето“ в случая трябва да ни напомни, че греховно се отдава невинността и се обезсилва патриархалният морал. От друга страна обаче, белотата в образа на Стоянка провокира връзка с ризата като характерна част от мъжката народна носия. Мъжката риза е значително по-бедна в сравнение с везбеното, а в този смисъл и цветовото богатство на женската риза. В прегръдката на Дойчина се случва едно знаково приравняване на образите чрез белотата на одяжението. По мъжки белеещата се риза приравнява присъствията и дрехата става отчетлив знак за приобщаването на жената към един всъщност мъжки свят – света на гората / на борбата. И тази по ботевски приобщена към саможертвената кауза мома ще бъде представена пред дружината с думите „туй е мойта горска птица, / туй е мойта годеница“ (Botev I, 1998, р. 31). Стихове, които по неопровержим начин сливат мъжко-женското в една надлична обич и превръщат „белеенето“ в жест, чрез който се сричат условности и се пренарежда светът. „Белеенето“ осветлява едно ново битие, ала „белият цвят в разбирането на българина ... е това, което вече светлината не е, тя е претворена, преживяна, свалила е космическото си лице, за да бъде земен порядък. Светлината твори същността на нещата, дава им образ, а бялото ги изразява, за да имат те своя природа“ (Radev 2021, р. 370). За природата на обичащия (в) борбата Ботев е знаел най-добре.

Да е чиста до бяло ризата и да е измито лицето, са действия, които могат да бъдат възприети не само като „празнично“ сакрализиращи „сватбата“ със смъртта, която трябва да проправи път отвъд робския свят за живите. Бялото (чистото) в онези времена е преди всичко означение на духа на поробения. Според подobaващото обобщение на Радослав Радев: „Ритъмът на бялото е мислен като ритъм на живота – във всички основни дейности на битието и във всяка възрастова характеристика и стопанска организация трябва да има бяло: белеенето на момите – избелването на платната, опънати край реките като бели пътища на надеждата; белите навои на момците – като сила на устояването на земята; ризата на първата брачна нощ – неугасената светлина на желанията за вечен живот; млякото, което сред раждането е благословът на пребъждането; белите волове при орането, след които течат семената на сътворението; белите ръкави, образуващи чудната плетка на българското хоро, с което се потвърждава съществуването на човека на белия свят и с благостта на бяла бога. Когато си е поемал дъх след тежки изпитания, човекът си е казвал: „Да

видя бял ден, да видя и аз бяла бога и да изляза на бял свят“ (Radev 2021, pp. 370 – 371). Белотата/чистотата на българското живеене тогава контрастира на – по ботевски речено – она „мъртъв свят коварен“ („Към брата си“) (Botev I, 1998, p. 17). Показателно за това черно-бяло възприятие на робските времена е и по-масовото изместване на белодрешните от чернодрешните мъжки облекла до средата на XIX век. И щом около бялото и бялата дреха се формира представата за българското в онези времена, то да си отидеш от тоя свят в бялото и с чистото от него, е израз на желанието да запазиш онова, което те прави част от добрата му страна. Нещо повече – бялото/чистото могат да бъдат своеобразна маска за хайдутина и той да се спаси от бесилото. Пример за такава неочаквана развързка откриваме в народнопесенния вариант „Хайдутин и бесило“:

.....
Стоян си Гюлни думаше:
Гюльне, попова снашице,
и да ма, Гюльне, обесат,
мен ми е много мързяно
обесен човек да вида,
риза да му е кирлива,
глава му да е немита...

.....
Гюлна Стояна послуша,
та му ризата сменила,
та му главата умила...

.....
Кога е било заранта,
тия Стояна извеле,
извеле да го обесат,
чакал царица да доде,
тогаз щат го обесат.
Ето царица че иде,
тя си Стояна видела
и на селене думаше:
... това ли ви е хайдутин?
Хайдутин такъв не бива!
Хайдутин бива чер...
ризата му е кирлива,
главата му е нечиста...

.....
Като Стояна пуснаха,
той си на Гюлна хариза
едно кемерче жълтици (BNT II 1961, pp. 587 – 588).

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 2

Избрано

Институцията на римското гражданство

Откъс от „*Constitutio Antoniniana* – началото на края на древноримската идентичност“

Людмила Чакърова-Присоева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Идентичността като социална категория най-общо представлява мястото на индивида в определен свят и пространство и неговото съотнасяне и успешно взаимодействие с други индивиди. За целта на изследването ще използвам понятието в смисъла му на самоопределяне на древноримския човек и социалната му връзка с останалите индивиди, с които дели общ произход, принадлежност и привързаност към територия, солидарност към ценности, добродетели и идеали. Тази еднаквост на определено множество със статута на римски граждани изпъква на фона на „различните“ в отделните нюанси на римската действителност. Упадъкът на традиционната идентичност в резултат на различни по естеството си причини води до търсене на други цивилизационни обосновки и модели и до опора в нова посока на идентичността.

Издаването на *Constitutio Antoniniana* през 212 г. сл. Хр. от император Каракала (*Marcus Aurelius Severus Antoninus*) несъмнено е събитие, което буди интерес, спорове, коментари и до днес. То е споменато от Дион Касий (ок. 155 – ок. 235 г. сл. Хр.) в неговата „Римска история“ (*Cass. Dio*, 78. 9. 4) с изказано личното мнение на историка за целите, които преследва императорският акт. Юристът Улпиан (ок. 170 – 223/228 г. сл. Хр.) съобщава накратко факта за широкото предоставяне на римско гражданство (*Dig.* 1.5.17). Това са преките свидетелства, отнасящи акта към авторство на Каракала. Съществуват и други наративи и правни текстове, които съобщават за предоставеното римско гражданство с императорска санкция, включително и такива текстове, отнасящи го като инициатива на друг император.

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Списанието се реферира и индексира в Web of Science

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев

E-mail: ivroussev@ue-varna.bg

Редактор

Д-р Албена Симова

E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 3/2025

ПОГЛЕД НАД БАЛКАНИТЕ

Политиката на социална защита в България през Първата световна война / *Росица Златинска*

Символичните измерения в церемониите по подписване на Ньойския договор и по неговото денонсиране / *Григор Григоров*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

Кога е роден Ксенофонт? За връщане към изворите и нови документи / *Николай Пенев*

Началото на края на древно-римската идентичност / Людмила Чакърова-Присоева

Между „небесната нишка“, дома и тържището: аспекти от развитието на предачеството и тъкачеството по българските земи (XII – XIV век) / Теодора Георгиева

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Необходимият поглед отвън към историята на Европейския югоизток: „История на Югоизточна Европа от Ранното средновековие до наши дни“ Александра Миланова

Ново изследване за украинския въпрос в България / Луиза Ревякина

Идеята за статута на римското гражданство явно се корени в най-дълбока древност. Вероятно още от създаването на града Рим е формирана тази идея за принадлежност на личността към града. Постепенно, в хода на развитие на римската държавност, то става проявление на вътрешната и външната политика на Рим и мощно средство за контрол. Показателна е и целта на Съюзническата война (*bellum sociale*) от 91 – 87 пр. Хр., в която италианските съюзници въстанали срещу Рим с основната цел получаване на римски граждански права за населението (Brunt 1990, р. 276), живеещо на контролираната от Рим територия на Италия.

Правата и задълженията (както и процедури за защитата и изпълнението им) на римските граждани най-рано са формулирани писмено в Дванадесетте таблици, създадени през 451 – 450 г. пр. Хр. и обнародвани 449 г. пр. Хр. Римската държава организира периодично провеждане на *census* – преброяване на римските граждани и домакинствата им. Режимът на този специфичен за римската Античност граждански статус има политически, юридически, социални и икономически измерения. Притежаването му е свързано със специални привилегии за личността. Като общо правило, наличие на римско гражданство се изисква за постъпване и в легионите, а peregrini постъпват в *auxilia* и получават гражданство чрез служба. В зависимост от специфичните условия в провинциите необходимостта от попълване числеността на войската, както и съобразно мястото и периода на рекрута, се наложило въвеждането на промени в държавната политика по отношение на армията. В този смисъл, вероятно практиката по набиране на войници, свързана с притежаването на римско гражданство, е преразгледана и започва да търпи изключения през II – III в сл. Хр.

Самото право на римско гражданство също търпи развитие във времето. Въпреки своята древност и консерватизъм то се разширява и като обем от привилегии. След приемането на Законите на Порций (*Leges Porciae*, първият закон от самото начало на II в. пр. Хр.), разширяващи правата, дадени преди това от Валериевите закони (първият закон от кр. на VI в. пр. Хр.), римските граждани не могат да бъдат подлагани на мъчения или бичуване и могат да получат замяна на смъртна присъда с доброволно изгнание, освен ако не са признати за виновни в държавна измяна. Те имали право на обжалване пред римския народ (*provocatio ad populum*). Ако бъде обвинен в държавна измяна, римският гражданин има право да бъде съден в Рим и дори да бъде осъден на смърт, наказанието му изключва разпъването на кръст, предвид гражданската му принадлежност.

Наред с характерните привилегии и редом с възприемането му като най-висш статус в тогавашния свят като усещане за избраност и универсалност, римското гражданство е неизменно свързано и влече със себе си моралните качества и ценности на римския идеал като *iustitia, modestia, dignitas u virtus* (Blois 2019, pp. 233 – 234). То е съществена част от възприеманата за тогавашното съвремие цивилизационност и *Romanitas*, противопоставени на варварските общества. Именно този „римски начин на живот“ с възможност за издигане в държавната и социалната йерархия, и съответно придобиването на отделните привилегии, са привличали чуждите народи към статуса на римския гражданин.

Начините за придобиване на римско гражданство преди 212 г. варират в зависимост от различни обстоятелства – произход, местонахождение, правно и социално положение на

индивида, занятие и статус, както и съобразно историческия период от развитието на самата римска държава. Имало строго установени нива на гражданство и права. Притежаваният вид гражданство не е бил константен и унифициран за всяка социална прослойка. То можело да бъде модифицирано и трансформирано в друга версия на гражданския статус в зависимост от определени обстоятелства. Наблюдава се изключителна разнородност в придобиването и притежаването на римско право, като критериите и начините са многобройни и разнопосочни (Steel 2018, pp. 7 – 13).

Римско гражданство можело да бъде получено при определени условия – освен по раждане, чрез отбиване на служба в римската армия (Balsdon 1979, pp. 84 – 96; Campbell 1984, p. 439), индивидуално даряване на гражданство от императора или чрез заемане на градска или магистратска служба. Възможност за придобиване на гражданство имали също и освободени роби на римски граждани чрез изпълнение на точно определени формални процедури (*manumissio*). Освободенците също имали различни нива на придобиване на права в зависимост от статута си (Balsdon 1979, pp. 86 – 87).

Във времето на империята, преди 212 г., основно населението на Италия притежавало римско гражданство, получено до голяма степен и в резултат на Съюзническата война. Римските колонии в провинциите на римската държава, както и отделните римляни и техните наследници в провинциите, представители на местни елити (като царете на клиентските държави и заемащите държавни административни служби със заслуги към Рим), също притежавали пълно гражданство.

Вследствие на разпространението си римското право започнало да включва повече степени на правен статус, като използването на самото понятие „чужденец“ (*peregrinus*) е по-ограничено. Терминът „*peregrini*“ включвал в себе си групите на *Latini*, *socii* и *provinciales*, както и поданици на чужди държави.

Следва да бъдат споменати и дедитициите, с тяхното специфично положение в римското общество и представляващи обект на спорове във връзка с въпроса за изключването им от обхвата на гражданството, предоставяно с постановяването на Едикта. Тази част от населението на римската държава се свързва не само с последиците от предаването на враговете ѝ след водените войни, но и с освобождаването на признати за виновни в престъпления и осъдени роби, които не споделят статуса на останалите перегрини. Синтезирано, Гай определя групата на дедитициите, като включва две категории с различни основания в нея – освободени роби с режим на правна регулация от *Lex Aelia Sentia*, издаден около 4 г. сл. Хр. (отразено в *Gai.Inst.1.4.13*; *1.5.15*, потвърдено и от Улпиан в неговите *Frag. 1.11*), и предали се народи, воювали срещу Рим (*Gai.Inst.1.5.14*). Предвид регламентираният и от предходните Августови закони (*Lex Iunia Norbana*, *Lex Fufia Caninia*), практиката на освобождаване предполага възникване на статус на чужденец или такъв на римски гражданин (*Gai.Inst.1.5.17*). Вероятно тази държавна политика на освобождаване и предоставяне на гражданство, включително и отношението спрямо статуса на дедитициите, е устойчива тенденция, продължила и чрез ограниченията в Конституцията на Каракала формално до времето на Юстиниан.

Рим давал гражданство на различни категории субекти – индивидуално, на групи (управляващите елити на неримляни, заемащите публични длъжности), на общности (колонии) (Besson 2017, pp. 199 – 220, 206; Steel 2018, p. 10), включително на цели провинции.

Предоставянето на римско гражданство изисквало формалната санкция на императора, извършвано често чрез и след отправяне на петиции (Balsdon 1979, p. 89), което всъщност е процедура извън уговорените правила в отделни закони и в отделни императорски конституции. Това удостоверяване с гражданство, с визия за бъдещите последици, постепенно романизиращо население в провинциите, а чрез предоставянето му на местната аристокрация осигурявало поддръжници и служители напред в поколенията.

В една от статиите си Арно Бесон се спира подробно на възможностите за получаване на римско гражданство в различните му варианти преди 212 г. Посочените от него примери водят до извода, че то е търсена позиция в обществото, но не е общодостъпно и лесно за получаване (Besson 2017, pp. 199 – 220). Всъщност римското гражданство се явявало постоянна и почетна традиция, която Рим давал на този, който показва, че работи за него и я заслужава (Charlesworth 1968, pp. 35 – 36). До 212 г. то се дава само като награда за преданост към империята (Besson 2017, p. 208).

В изследването си Балсдон наблюдава регулярно увеличение на броя на римските граждани (Balsdon 1979, p. 95) (основно чрез помощните рекрути) до 212 г. То се явява търсен и желан статус, все още нешироко разпространен (Dolganov 2021, pp. 206 – 207), ограничен и запазен за лица, верни на Рим (Besson 2017, pp. 215 – 216).

Вероятно още от самото възникване на града Рим и появата на идеята за римското гражданство то е било регулирано по силата на обичайното право, а впоследствие с наличието на писмени закони, т.е. още преди 212 г., статусът на римското гражданство е бил регламентиран, защитен и подлежащ на режим (Besson 2020, pp. 373 – 378).

Важността на този правен статус (да бъдеш римски гражданин) е от значение за социалното положение на индивида, защото предоставя отворени възможности за римския гражданин в обществото преди 212 г. (Alföldy 1985, pp. 111 – 112). По-либералната политика по предоставяне на римско гражданство на някои от императорите задълбочава „демократизацията“ на този процес и извън висшите слоеве на обществото (Camia 2013, pp. 192, 199).

Видно е, че с идеята за притежаване на римското гражданство се надскача локалното, статусът става надетнически, надкултурен, като всъщност така се повлияват и всички сфери на обществен живот, включително държавният апарат и войската. С изключение на получилите го по рождение (т.е. без тяхна лична заслуга или участие), всички останали категории придобиват римското си гражданство заради активна съпричастност към властта (царска, републиканска или имперска), заради съгласие и заслуги към нейните постулати и идеология, за послушание и/или лоялност към управлението.

Така накратко и схематично очертаните по-горе особености и нюанси на предоставяне и прилагане на римското гражданство показват неговата значимост и важност в римската история и дават ясно да се разбере, че този институт е част от цялостната римска идеология на държавата през отделните исторически периоди. Именно на тази политика на предоставяне на гражданство и правата, които то влече след себе си, до голяма степен се дължи успешното развитие на римската държава, която така успява да разшири териториите си и да присъедини население, привлечено от възможностите, които този статус предлага. На този фон решителната индουλгенция на Каракала за предоставяне на всеобщо римско гражданство е толкова подчертана и задава въпросителни.

Крайно фрагментарният текст на т.нар. *Constitutio Antoniniana* е запазен върху папирус (*P.Giss.I.40*), открит в Giessen, Германия. Съдържанието му кореспондира с Улпиановото насочване за повсеместното предоставяне на гражданство в империята, както и към издателя му, но поставя и редица въпроси, систематизирани в тематичния труд на Бесон (Besson 2020, pp. 23 – 61). Какво е било предназначението на този папирус (съставен на гръцки език, но вероятно преведен от латински), включващ още 2 едикта, различни по съдържание, е спорен въпрос (Besson 2020, pp. 34 – 35). Възможно е да представлява компилация от издадени едикти от императора с определена цел за ползване от администрацията или систематизиране на правни основания за често срещани казуси относно статуса на лица в провинцията.

Текстът на *P.Giss.I.40* (Besson 2020, pp. 34, 67) представлява императорска конституция във вида на *edicta*, което предполага широкото му приложение и императивен характер. Може да се предположи, че времето от издаването на Едикта в Рим с всички необходими административни дейности, разпространението му по провинциите и съответното местно възпроизвеждане от локалната администрация и дифузията в градовете на съответните провинции, е отнело определен брой месеци.

Разсъждавайки върху идеята на Каракала за издаване на Едикта, следва да се вземе предвид, че това се случва не дълго след убийството на брат му Гета (Публий Септимий Север Гета), както и че издаването му не е ясно и еднозначно отразено в монетосеченето на Каракала. Последното дава основание на Уелс да счита, че значението на Акта е по-голямо за потомството, отколкото за съвременниците му (Wells 1984, p. 291). Авторът може да бъде подкрепен в мнението му, тъй като след 212 г. в отсечените монети никъде не се среща изрично упоменаването на *Constitutio Antoniniana*, нито Едиктът е упоменат под някакво название, което директно да води към асоциация със същия. Според М. Грант би могло названието *LIBERTAS* на реверса на монети (фиг. 1) да е косвена препратка (Grant 1996, p.98, n. 17). В този смисъл, гражданството наистина е немислимо без свобода, но пък само последната не изчерпва съдържанието му. Бесон пък прави асоциация между Едикта и издадените монети с надписи на реверса *VICTORIA* (фиг. 2) и *INDULGENTIA* (фиг. 3) (Besson 2020, pp. 72 – 75), но все пак е на мнение за липса на категоричност в относимостта им към Едикта, както и за връзка с някаква определена събитийност. Понятието за индουλгенцията е достатъчно широко и включва предоставянето на различни видове привилегии. Още повече че то (както и останалите понятия) е ползвано и отразявано в монетосеченето и на други императори. Включително добавката *FECUNDAE* към *INDULGENTIA* на някои от денариите (фиг. 4) няма пряка препратка към така известната конституция на Каракала.

Като се има предвид, че монетосеченето е едно от най-сигурните и бързи средства за разпространение на имперската идеология, монетите са идеалната възможност да се отбележи съби-

тие, което императорът желае да представи и то да го демонстрира както иска, със съответното внушение сред населението на империята. Знаем за идеята на Каракала да бъде възприеман като най-благочестив, благодетелен и добродетелен. Въпреки това той, изглежда, се въздържа от директното демонстриране и откритото манифестиране на Едикта. Както беше споменато, съвременните му юристи (поне в запазените до нас произведения) никъде открито не коментират и не предоставят становища по него.

Дори гореспоменатите формули, отпечатани върху монетите, да са насочващи към конституцията на Каракала, посланието е скрито вероятно именно заради мнението на съвременници, разкрило целта на политиката му още тогава. Идеята на императора, може би, е била да не се демонстрира открито и широкомащабно издаването на Едикта (предвид, че е достигнал до нас единствено полузапазеният текст на Едикта върху папируса в Египет) с оглед преследваните финансово-данъчни цели. Целта е с действията си да не предизвиква недоволство и брожения, а да изгражда образа на идеалния владетел. Тези опасения на Каракала вероятно произлизат и от особеното внимание на династията на Северите към публичния им образ. Пропагандата и представянето на императорския им статус цели да следва определена линия, демонстрираща добродетелите на предците и висотата на боговете. След издаването на Едикта на реверсите на монетите се забелязва особената демонстрация в почитането на редица богове. Тази идеология е следвана неотклонно при управлението на Северовата династия, но е особено видима при Каракала, крайно ангажиран с външната изява на проявите си.

Мненията за мястото и значението на Едикта са разнопосочни сред изследователите.

Според някои изследователи (Cary & Wilson 1965, pp. 321 – 322; Mathisen 2006, p. 1014) още век преди Каракала римското гражданство вече било изгубило много от своята изключителност и било станало по-достъпно. В този смисъл, с акта си Каракала сложил върховата точка на вече широкото му разпространение, като го уредил нормативно и установил прилагане спрямо свободното население в империята. В тази връзка, след обнародването на Едикта не били добавени огромно количество римски граждани, тъй като те вече били значителна част. С него се заличавала разликата между италийци и провинциали, между завоеватели и завладени и империята се превръщала в общност от равнопоставени партньори. В този смисъл, актът не прави епоха, но маркира такава (Cary & Scullard 1975, pp. 496 – 497).

Де Блоа приема схващането на Дион Касий за финансовите подбуди на Каракала за издаването на Едикта, но счита и че императорът цели империята да се превърне в обединено семейство от римски граждани с обща благодарност към боговете (Blois, 2019, p. 47).

Арнолд смята Едикта за закъсняла мярка без значителни положителни страни, но че извършените от него реформи довели до „революция в цялата система на администрацията“. За него дълго продължилният процес по предоставянето на привилегиите на гражданството е завършен от Каракала, но в крайна сметка актът цели финансов резултат, неоправдан натиск и тежест за населението извън Италия, но и превръщането ѝ в провинция без привилегиите, които е имала дотогава (Arnold 1968, pp. 109; 169 – 170; 207).

Пълния текст четете в „История“, кн. 3

За деконструкцията на Дерида

Откъс от „Blindness and Insight of Reading
Deconstruction between Jacques Derrida and Paul de Man“

Yusuke Miyazaki

Senshu University, Japan

No Pure Self-deconstruction

In an interview with Stefano Rosso in 1983 that was included as the final chapter of *Resistance to Theory*, Paul de Man described his own position as “different” from Jacques Derrida’s:

The difference is that Derrida’s text is so brilliant, so incisive, so strong that whatever happens in Derrida, it happens between him and his own text. He doesn’t need Rousseau, he doesn’t need anybody else; I do need them very badly because I never had an idea of my own, it was always through a text, through the critical examination of a text... (de Man 1986, p. 118)

Whenever de Man is mentioned as a leading figure in “deconstructive criticism,” his relationship to Derrida – , an epicenter of the deconstruction movement – has always been problematic. Derrida’s term “deconstruction” is a French translation of Heidegger’s “*Destruktion*” or “*Abbau*,” but Derrida’s thought could never remain a follower of Heidegger. Similarly, de Manian deconstruction has a complex and ambivalent relationship with Derrida’s work, making it more than a mere import or imitation of Derrida’s thought in the English-speaking world. Indeed, the passage from de Man just quoted is particularly revealing, as it highlights the “differences” rather than the similarities between himself and Derrida.

At first glance, this passage appears to be an expression of modesty, as it praises the “so brilliant, so incisive, so strong” nature of Derrida’s work while seemingly downplaying de Man’s own singularity. However, in his critique of Derrida in “The Rhetoric of Blindness” (de Man 1983, pp. 102 – 141), de Man’s key argument is that Derrida’s approach, to the extent that it projects pre-existing ideas onto

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Списание се реферира
и индексира в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.ф.н. Владимир Градев
(изпълняващ длъжността)

E-mail: vgradev@phls.uni-sofia.bg

Редактор

Д-р Силвия Петрова

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2025:

ОТ РЕДАКЦИЯТА

Derrida after Yesterday / *Darin Tenev*

ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Instituting Gestures, Inescapable Ways: Derrida and Zhuangzi Compared / *Héctor G. Castaño*

The Obvious Unsaid: An Inquiry into Heidegger’s Doctrine via Derrida / *Severina Stankeva*

ФИЛОСОФСКИ ПРОБЛЕМИ

Deconstruction as the Thinking of Secret / *Yuji Nishiyama*

The Concept of Phantasm in the Work of Derrida / *Darin Tenev*

A Commitment to Irresponsibility: On Derrida's Passions: 'An Oblique Offering' / *Johan de Jong*

ФИЛОСОФИЯ И СЪВРЕМЕННОСТ

Blindness and Insight of Reading: Deconstruction Between Jacques Derrida and Paul de Man / *Yusuke Miyazaki*

Derrida and Kristeva Play Sollers' Numbers (A Gamer's Mode d'emploi) / *Miglena Nikolchina*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
Conceptual Encyclopedia of Hermeneutics / *Valentin Kanawrow*

The Problem of Religious Diversity: A Philosophical Approach / *Nikolai Mihailov*

Rousseau, remains an extrinsic "philosophical intervention." In other words, Derrida's reading of Rousseau lacks sufficient immanence, while implying that de Man positions himself as a more radically intrinsic reader, a *philologist*. In the same passage, de Man states the following:

I assume, as a working hypothesis (as a working hypothesis, because I know better than that), that the text knows in an absolute way what it's doing. This is not the case, but it is a necessary working hypothesis that Rousseau knows at any time what he is doing and, as such, there is no need to deconstruct. In a complicated way, I would hold to that statement that "the text deconstructs itself, is self-deconstructive" rather than being deconstructed by a philosophical intervention from the outside of the text. (De Man 1986, p. 118)

From this point of view, as is well-known, de Man criticised Derrida's reading of Rousseau in *Of Grammatology*. By mistaking Rousseau for his interpreters, Derrida found in Rousseau's text the "metaphysics of presence" to be deconstructed. However, the insights that enable such a deconstruction are inscribed in Rousseau's texts themselves. In other words, Rousseau's texts have already deconstructed themselves, to the extent that there is no need to deconstruct Rousseau externally (de Man 1983, pp. 139 – 140).

De Man refers to this as the self-deconstruction of the text, made possible through a philologist's reading, as it remains intrinsic to the text itself. In contrast, as a philosopher, Derrida imposes his own conception of deconstruction onto the text from the outside. De Man critiques Derrida from his perspective of self-deconstruction, arguing for a more intrinsic and textually faithful approach.

However, de Man states that self-deconstruction is merely a working hypothesis, acknowledging that "I know better than that" and "this is not the case," and that "this hypothesis is actually wrong." This implies that no purely intrinsic position exists within the text, even if it is assumed to be self-deconstructed. It is impossible to read a text without bringing in any presuppositions, such as linguistic knowledge of grammar, vocabulary, and various contexts that surround the text. Therefore, pure self-deconstruction was never feasible from the outset. However, even when a text is read through an external philosophical intervention, there is not entirely external position in relation to the text itself. Any reading process inevitably engages with the text as such.

In a lengthy essay on de Man, "Typewriter Ribbon: Limited Ink (2)," written 15 years later after de Man's death, Derrida responded to de Man's earlier statement that "[Derrida] doesn't need Rousseau, he doesn't need anybody else." Derrida states the following:

As you have seen quite well, this is of course not true. De Man was wrong. I needed Paul de Man. But I needed him no doubt in order to show in my turn, many years later, that he, Paul de Man, perhaps had no need of Rousseau in order to show and to demonstrate, himself, what he thought he ought to confide in us. (Derrida 2001b, p. 146; 2001a, pp. 358 – 359.)

What Derrida was emphasising here is precisely that "de Man was wrong" and that Derrida himself needed both

Rousseau and de Man. This is because it is impossible for de Man, as a philologist, to completely avoid external presuppositions in his reading. Conversely, it is precisely in this that de Man's singularity or uniqueness emerges – his text itself is “so brilliant, so incisive, so strong.” This singularity is so prominent that de Man no longer needs Rousseau—a brilliant homage by Derrida, who playfully twists de Man's words that had an ironic tone.

Nevertheless, it is impossible not to read a subtle “confrontation” between Derrida and de Man in that interview, given de Man's self-definition of himself as a “philologist.” After examining Derrida's reading of de Man 15 years after his death, it is evident that de Man is essential not as a philosopher but as a philologist, namely, his singularity, which is all the more outstanding because his reading tries to be intrinsic to the text. However, Derrida's misinterpretation of de Man is important here.

Derrida's Criticism of de Man?

Derrida's remarks mentioned earlier are from the concluding passage of the lecture “Type-writer Ribbon.” This lecture contains surprisingly harsh criticisms and, as Andrzej Warminski notes, “a certain carping, needling, nit-picking, almost petty quality.” (Warminski 2009, p. 1976.) Derrida's argument is somewhat perplexing for de Man's readers.

Let me briefly list the major critical points that Derrida made against de Man, which are immediately apparent. First, de Man's lack of historical consideration of Augustine and the Christian concept of confession when discussing Rousseau's *Confessions* (Derrida 2001b, p. 43; 2001a, p. 285). Second, de Man's overly hasty rejection of the possibility of substituting Marion for Madame de Vercellis, Rousseau's childhood employer (Derrida 2001b, pp. 57, 58; 2001a, pp. 296, 297). Third, de Man's simplistic interpretation of the “purloined ribbon” in Rousseau's confessional episode as a purely free signifier, akin to Lacan's “purloined letter” (Derrida 2001b, p. 87; 2001a, p. 316). Fourth, de Man's omission of the phrase “quite old [*déjà vieux*]” in the passage he quotes – “a little pink and silver-colored ribbon, which was quite old [*un petit ruban de couleur de rose et argent déjà vieux*]” (Derrida 2001b, pp. 88 – 89; 2001a, p. 317) – or his failure to interpret “ribbons” as typewriter ink ribbons, as Derrida did (Derrida 2001b, pp. 95 – 96; 2001a, p. 323). Fifth, de Man's mistranslation of the expletive “ne” (Derrida 2001b, pp. 116 – 119; 2001a, p. 338).

Although we will not retrace each of them in detail here, it is safe to say that Derrida's points are valid, and all of them are useful. However, they are all merely points to which one should express reservations, i.e., points that can be corrected in terms of de Man's own argument, such as simple careless errors, an unclear writing style, and points that could have been restated in a more appropriate way if there had been more space. All of these are useful in the sense that they have suggestive or supplementary value, but there is nothing more than that.

Undoubtedly, the question should have been developed from Derrida's own problematics. However, as we will see below, the criticisms are not so essential as Derrida's harsh tone in terms of the argument de Man's reading sets forth.

Among the criticisms that Derrida directs toward de Man, one will notice the issue that Derrida repeatedly emphasises and questions. Derrida says: “the criterion by which de Man distinguishes confession from excuse, as well as an epistemic moment from an apologetic moment, seems to me problematic” (Derrida 2001b, p. 120; 2001a, p. 340). I focus on this issue to clarify the problems with Derrida's critique of de Man.

To address this, we must recall de Man's discussion of Rousseau's *Confessions* (de Man 1979, pp. 278–301) and the famous autobiographical episode of Rousseau's discussion. That is, Marion and the “purloined ribbon” episode. For convenience, here is a brief outline of the episode.

Rousseau, at the age of sixteen, stole “a little pink and silver-colored ribbon, which was quite old” from the house of Madame de Vercellis after she passed away, where he was employed. The theft was soon discovered, and he was questioned about it. In an attempt to avoid blame, he lied and claimed that Marion, the daughter of a servant like himself, had given it to him. He falsely implicated her, despite her tearful pleas of innocence. With “diabolical audacity,” Rousseau persisted in his accusation, thereby stigmatizing Marion. She, “gentle as an angel,” did not even curse him in response. Ultimately, both were forced to leave, and Rousseau's impulsive lie turned from an act of self-defense into an irreparable slander that ruined Marion's life. According to *Confessions*, Rousseau remained tormented by the remorse of this crime for the rest of his life (Rousseau 1959, pp. 84 – 87; 1953, pp. 86 – 89).

How de Man read this episode will be examined later. First, with Rousseau's story in mind, let us examine Derrida's criticism and de Man's text.

De Man frames his argument by making one fundamental distinction about what Rousseau calls confession: "confession as truth statement" and "confession as excuse."

When one has committed a crime or wrongdoing, he or she wishes to deny or conceal it out of fear, often even resorting to lying. Confession is the act of revealing all the facts, usually in the name of God, in Rousseau's case, before the public known as "the reader," to the light of day. To present the facts of such a crime as they are, it is a confession as a truth statement.

However, when the act of persuading the other person for the purpose of exoneration precedes the disclosure of the truth – meaning that persuasion is employed solely to make the other person believe the content of the confession and grant exoneration, regardless of the actual truth – this constitutes a "confession as excuse."

Derrida refutes de Man's distinction between "confession as truth statement" and "confession as excuse" as follows:

The distinction proposed by de Man is useful but also problematic. For if there is indeed an allegation of truth to be revealed, to be made known, thus a gesture of the theoretical type, a cognitive or, as de Man says, epistemological dimension in the confession, the confession is not a confession or avowal except to the extent that it in no case allows itself to be determined by this dimension, reduced to it, or even analyzed into two dissociable elements (the one de Man calls the cognitive and the other, the apologetic). *To make known* does not come down to knowing and, above all, to make known a *fault* does not come down to making known anything whatsoever; it is *already* to accuse oneself and to engage in a performative process of excuse and forgiveness. (Derrida 2001b, pp. 78 – 79; 2001a, p. 310)

Since subtle differences in the discussion are being questioned, we should carefully check the arguments. First of all, Derrida does not deny the existence of an epistemological dimension in confessions. Therefore, he acknowledged that confessions have two aspects: epistemological and performative dimensions. However, Derrida criticises de Man because he thinks that confession cannot be understood only in terms of the former epistemological dimension; that is, confession cannot be reduced to its epistemological function of conveying the truth, and that in any case, it always involves a performative dimension.

According to Derrida, de Man regards confession as only epistemologically possible, that is, as if it could only be made in a way that allows for truth or falsehood. This is wrong. No confession can be completed in the function of verifying what is referred to. It involves accusing oneself and engaging in a process of excuses and forgiveness (Derrida 2001b, p. 79; 2001a, p. 310). From the outset, every confession has a performative dimension, which is the central argument of Derrida's critique. Are Derrida's remarks fundamental critiques of de Man's arguments?

Derrida's Reading and Misreading of de Man's Text

The point of de Man's argument, however, is not to assign this dichotomy of confession to epistemological confession or to performative confession. It is also not meant to maintain or adhere to a hierarchy. The main point here is that, once the functions of confession are thus distinguished in the two phases, "it does not only function as a verifiable referential cognition, but it also functions as a [performative] statement whose reliability cannot be verified by empirical means. The convergence of the two modes is not *a priori* given" (de Man 1979, p. 281).

De Man's argument aims to address the instability of this distinction. This is because the two phases of confession cannot be determined as one of the two types of confession, and this indeterminacy invites further crimes. This seems clear from the following passage by de Man.

The interest of Rousseau's text is that it explicitly functions performatively as well as cognitively and thus gives indications about the structure of performative rhetoric; this is already established in this text when the confession fails to close off a discourse which feels compelled to *modulate* from the confessional into the apologetic mode (de Man 1979, p. 281. Emphasis mine).

Derrida's comments on this passage are as follows:

Yes, but I wonder if the confessional mode is not *already*, always, an apologetic mode. In truth, I believe there are not here two dissociable modes and two different times, which create the possibility of modulating [*passer*] from the one to the other. I don't believe even that what de Man names "the interest of Rousseau's text," therefore its originality, consists in having to modulate [*passer*] from the confessional mode to apologetic mode. Every confessional text is already apologetic, every avowal begins by offering apologies or by excusing itself (Derrida 2001b, p.

81; 2001a, p. 312; [*passer*] indicates the French translation cited by Derrida – see de Man 1989, p. 338).

Why did Derrida interpret de Man as treating the two modes of confession as separate and as involving a “transition” from one to the other? Although the English translation restores Derrida’s French back into de Man’s original English—thereby obscuring the inadequacy of the translation – Derrida’s misreading arises from his reliance on the French translation of *Allegory of Reading*. Why did Derrida assume that de Man regarded the two forms of confession as separate and as “passing” from one to the other? The key issue lies in the translation: de Man’s original term, “modulate,” is rendered as “*passer*” in the French translation. While “modulate” in English might bear some resemblance to the French “*passer*”, the difference between the two is significant and cannot be overlooked.

The word “*passer*” means simply “to pass” or “to move” from one to the other of two separate and distinct states. However, to modulate means “to change the tone” from one to the other – to shift the main phase of confession, that is, the emphasis from the confessional aspect of truth statement to the apologetic aspect (as an excuse) of what was originally the one and same confession.

In short, this sentence by de Man is describing the modulation or tone change of the dominant aspect from one mode to the other, not one of describing a mere “passing” or transition between separate alternatives: one or the other. Derrida accuses de Man relying on an inaccurate French translation.

Derrida seems to have been too hasty in emphasising the difference between de Man’s interpretation and his own, so as to attribute to de Man a “mistake” that he did not actually commit. De Man introduced this distinction by acknowledging that every confession has its own modes of distinction. Nevertheless, Derrida repeatedly raises this point, dismisses de Man’s argument as “false,” and attempts to refute it.

Why did Derrida not read de Man’s text in a direction closer to his argument? Why did Derrida try to reject de Man’s argument excessively? Derrida holds that “every confessional text is by definition already apologetic, every avowal begins by offering apologies, by excusing oneself” (Derrida 2001b, p. 81; 2001a, p. 312). De Man agrees with this assertion.

It is true that there are certain inadequacies in de Man’s argument because of the lack of explanation and ambiguity of expression. There is no denying that Derrida’s points are instructive. Nevertheless, there is a misreading by Derrida that could be regarded as inappropriate because of such didactic gestures. This belongs to the philosopher Derrida, who was not sufficiently intrinsic to the text of the philologist de Man. It is as if, just as Rousseau was misread by his readers and had to repeat his points repeatedly, de Man, Rousseau’s reader, was misread even after his death by one of his best friends and had to be involved in further endless debate. In this sense, the “blindness and insight” of reading around Rousseau between Derrida and de Man continues for us, their readers.

Пълния текст четете във „Философия“, кн. 2

АБОНАМЕНТ '2025

АЗ·БУКИ

Абонирайте се в редакцията с отстъпка:

5%

от цената –
при три
и повече издания

10%

от цената –
при пет
и повече издания

15%

от цената –
за пълен комплект
от изданията

Научни списания	Цена за година онлайн
Български език и литература	40 лв./20,45 €
История	40 лв./20,45 €
Математика и информатика	40 лв./20,45 €
Педагогика	89 лв./45,50 €
Професионално образование	54 лв./27,61 €
Стратегии на образователната и научната политика	57 лв./29,14 €
Философия	32 лв./16,36 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	57 лв./29,14 €
Чуждоезиково обучение	40 лв./20,45 €
Вестник „Аз-буки“	89 лв./45,50 €

Научни списания	Цена за година
Български език и литература	45 лв. / 23,01 €
История	45 лв. / 23,01 €
Математика и информатика	45 лв. / 23,01 €
Педагогика	99 лв. / 50,62 €
Професионално образование	60 лв. / 30,68 €
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв. / 32,21 €
Философия	36 лв. / 18,41 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв. / 32,21 €
Чуждоезиково обучение	45 лв. / 23,01 €
Вестник „Аз-буки“	99 лв. / 50,62 €

